

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

Warszawa

2019

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka
wydanie specjalne

ISSN: 2450-8160

nr.indeksu: 19464

numer: 47 (09/2019)

Redaktor naczelny: Gontarenko N.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Polska;

L. Nechaeva, dr, Instytut PNPu im. K.D. Ushinskogo, Ukraina.

K. Fedorova, PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. "Diamond trading tour"

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

info@conferenc.pl

Nakład: 80 egz.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wszelkie prawa do materiałów prac należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. "Diamond trading tour".

Obowiązkowym jest odniesienie do czasopismo.

Opinie wyrażane w artykułach czy reklamach są publikowane na wyłączną odpowiedzialność autorów, sponsorów lub reklamodawcy. W związku z tym ani Redakcja, ani Wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wykorzystania jakichkolwiek nieścisłych informacji.

Warszawa 2019

"Diamond trading tour" ©

ISSN: 2450-8160

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

Проблема організації науково-дослідної роботи студентів Бутенко Н. І.	5
Роль та місце системи психологічної діагностики «лідер - 1» в процесі підготовки військових психологів Приліпко О. Ф.	7
Hobby is a looking-glass of our world. Juraboeva G. Sh., Bakhridinova O. K.	9
Applying technology to enquiry based learning in early childhood education. Rajabov M. O., Khudayberdiyeva Z.	11
The impact of effective teaching Grammar in CLT Khasanova D.	13
Коуч-технології у вищій освіті України Зонов Б. С.	15
Постать педагога при підготовці фахівців економічного профілю Бичок А. В.	17
Формування фасилітуючої позиції як фактору самоактуалізації майбутніх соціальних працівників Чусова О.М.	19
Предметно-художня діяльність на уроках трудового навчання як засіб формування ціннісних орієнтацій молодших школярів Васькова І.О.	23
Використання сучасних технологій при навчанні іншомовному говорінню у старшій школі Савчук М.С. Кравченко Н.К.	25
Деякі аспекти арт-терапевтичної роботи з дітьми – жертвами домашнього насильства Гордієнко Н.В., Винник З.І.	27
Досвід реалізації сімейноцентрованої моделі допомоги дитині з особливими потребами в діяльності львівського навчально-реабілітаційного центру «джерело» Гордієнко Н.В. Міловська А.І.	29
Актуальні тенденції життєдіяльності української сім'ї та проблеми сучасного сімейного виховання Гриник І.М., Комаричин М.	31
Особливості соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти Гамаш О.М.	33
Особливості формування ґрунтознавчих понять у процесі навчання фізичної географії учнів Дудка І.Г.	35
Формування готовності майбутніх учителів до розвитку ключових компетентностей молодших школярів за допомогою візуальних засобів навчання Блудова Ю. О., Ревенко В. О.	39

Проблема організації науково-дослідної роботи студентів

Бутенко Н. І.

кандидат педагогічних наук, доцент Херсонського державного університету (Херсон, Україна)

Бутенко Н. І.

Анотація: у статті розглядаються актуальні проблеми підготовки майбутніх вчителів до творчої, науково-пошукової діяльності. Автором визначено умови залучення студентів в наукове життя.

Ключові слова: науково-дослідна робота, творчий потенціал, професійна підготовка.

На сучасному етапі розвитку нашої держави від фахівців вимагається постійне підвищення рівня освіти. Саме тому потрібні педагогічні кадри, які здатні постійно поповнювати свої знання, поступово розкривати свій творчий потенціал. У системі вищої педагогічної освіти потрібно забезпечити вимоги суспільства у конкурентоспроможних педагогах-спеціалістах із нестандартним мисленням, можливістю творчо застосовувати знання в різноманітних навчально-виховних ситуаціях.

Проблемі організації науково-дослідної роботи студентів присвячено багато праць вітчизняних науковців, зокрема: науково-педагогічної і науково-дослідної підготовки студентів вищих навчальних закладів (М. А. Байдан, І. А. Зязюн, О. М. Микитюк, Г. О. Шишкін, О. М. Мартиненко, Н. М. Яковлева); формування дослідницьких умінь у майбутніх вчителів (Н. Амеліна, П. Горкуненко, В. Литовченко). Саме аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що проблема організації науково-дослідної роботи студентів педагогічних спеціальностей в Україні є сьогодні актуальною.

Залучення студентів на всіх ступенях професійної педагогічної освіти в процес дослідницької діяльності дозволяє сформувати основу для його подальшого розвитку та творчу реалізацію в професійній діяльності.

Сьогодні вимоги рівня підготовки студентів до науково-дослідницької діяльності з року в рік зростають. Про це свідчать вимоги до учасників всеукраїнських конкурсів з виконання наукових студентських робіт і педагогічних олімпіад. Зокрема, досконале володіння англійською мовою, методикою статистичних математичних обрахунків; особлива увага акцентується на новизні і оригінальності дослідження.

Сучасній вищій педагогічній школі потрібні конкурентоспроможні молоді фахівці, які володіють навичками дослідницької діяльності, вміють самостійно опанувати нові знання, розвивати здібності до високого рівня самоконтролю і самооцінки. Тому залучення студентів до наукової роботи – є першорядною задачею педагогічної освіти в Україні.

Для цього потрібно створити всі сприятливі умови для залучення студентів в наукове життя:

– залучати викладацький склад кафедр до індивідуальної роботи зі студентами, які прагнуть займатися науковою роботою;

– для підготовки студентів до дослідницької діяльності вуз має мати сучасне науково-технічне забезпечення, яке б

дало можливість ознайомити майбутніх фахівців з методами пошуку наукової інформації, а також з можливостями використання комп'ютерних технологій, середовища Інтернет;

– по-третє участь студентів в пошукових групах, головною задачею яких є надання студентам можливості розвивати свої творчі здібності в процесі науково-дослідницької діяльності.

Необхідно формувати у студентів відповідні мотиви до цієї діяльності, в основі яких знаходиться потреба в пізнанні себе та своїх можливостей через спілкування, яке з успіхом задовольняється в таких формах як пошукові групи, зустрічі, наукові конференції. Участь в цих заходах допоможе студенту при написанні курсової та дипломної роботи, а тему своєї роботи студент може вибрати на основі теми свого наукового дослідження. Такий підхід дає можливості для реалізації творчого потенціалу студентів, які вирішили займатися науковою роботою.

До науково-дослідної роботи варто залучати студентів молодших курсів, щоб не втратити значної частини грамотної й активної молоді за перші два роки навчання у вищому навчальному закладі.

Науково-дослідна діяльність студентів дозволяє проявити індивідуальність, здібності, готовність до самореалізації майбутнього педагога.

Досвід вивчення науково-дослідної діяльності студентів вищого педагогічного закладу освіти засвідчує, що вона здійснюється в таких напрямках:

– науково-дослідна робота як складова навчального процесу, що входить до навчальних планів та навчальних програм і є обов'язковою для всіх студентів;

– науково-дослідна робота, що здійснюється поза навчальним процесом у студентських наукових гуртках;

– науково-організаційні заходи: конференції, конкурси наукових робіт, олімпіади.

Концепція розвитку вищої освіти наголошує, що поза науковою діяльністю неможлива підготовка фахівця, формування і розвиток сучасної освіченої особистості, тому значна увага в університеті повинна приділятися науковій роботі студентів, підтримці обдарованої молоді [2].

Список використаних джерел:

Горкуненко П. П. Підготовка студентів педагогічного коледжу до науково-дослідної роботи: дис ... к.пед.наук: 13.00.04 / Горкуненко Петро Петрович. – Вінниця, 2007. – 265с.

- Кондрашова Л. В. Системный подход к организации научной работы студентов в условиях высшей школы. [Международная научно-практическая конференция «Подготовка научных кадров высшей квалификации с целью обеспечения инновационного развития экономики». Материалы конференции / Под ред. Войтова И. В. и др. – Мн.: ГУ «БелИСА», 2006. – 146с.
- Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково – дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико – педагогічний аспект) / ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: ОВС, 2001. – 2001. – 256 с
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>
- Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
- П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: [навчальний посібник] / І.С. П'ятницька- Позднякова. – К., 2003. – 116 с.

Роль та місце системи психологічної діагностики «лідер - 1» в процесі підготовки військових психологів

Приліпко О. Ф.

кандидат психологічних наук Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Приліпко О. Ф.

Ключові слова: система психологічної діагностики, процес підготовки військових психологів.
Keywords: psychological diagnosis system, the process of training military psychologists.

Досвід бойових дій, отриманий Збройними Силами України в АТО (ООС) переконливо засвідчив необхідність мати офіцерів-психологів, які б здійснювали та відповідали за психологічну підготовку та психологічний супровід військовослужбовців під час виконання ним завдань за призначенням.

Перед військовими сьогодні стоять завдання, які за своїм змістом і організацією безпосередньо не пов'язані із заходами медичного характеру. Так, військовий психолог здійснює психологічне вивчення, відбір, психологічну підготовку особового складу, психологічний супровід бойових дій, відновлення психологічного стану тощо.

Підготовка військових психологів організована та здійснюється на базі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, навчальні аудиторії якого обладнані сучасними технічними засобами навчання. Так, зокрема, під час навчальних занять майбутні військові психологи опановують особливості використання системи психологічної діагностики «Лідер - 1», якою обладнано один з комп'ютерних класів інституту.

Дана система формує у майбутніх військових психологів вміння та навички оцінки психологічної придатності військовослужбовців до конкретного виду діяльності й прогнозування успішності їх професійного навчання. Також, під час опанування системи психологічної діагностики «Лідер - 1» майбутні військові психологи навчаються здійснювати оцінку рівня професійної адаптації кандидатів на військову службу та виявлення серед них осіб з асоціальними установками, корисливою чи кримінальною мотивацією [1].

Метою роботи військового психолога з системою психологічної діагностики «Лідер - 1» є якісний професійно-психологічний добір кандидатів на військову службу та якісне комплектування підрозділів Збройних Сил України, зменшення плинності кадрів, підвищення ефективності службової діяльності, зниження часу і витрат на навчання, що в свою чергу здійснює позитивний вплив на бойову й мобілізаційну готовність особового складу та їх здатність до виконання завдань за призначенням.

Зауважимо, що дана система розроблена в Соціально-психологічному центрі Збройних Сил України, працівники якого наповнили її контент такими методиками як багатовіковий особистісний опитувальник «Адаптивність - 200»,

методика експрес діагностики властивостей нервової системи, методика виявлення комунікативних та організаторських схильностей, методика «Лідерські якості», методика діагностики самооцінки психічних станів (адаптований варіант методики Г. Айзенка), методика діагностики мотивації Т. Елрса, методика діагностики типу поведінкової активності Вассермана і Гуменюка, диференційно-діагностичний опитувальник С.О. Климова [1].

Так, в ході практичних занять майбутні військові психологи, за допомогою зазначеної системи, навчаються:

- визначати рівень нервово-психічної стійкості військовослужбовця і його толерантність до несприятливих дій професійної діяльності;
- виявляти комунікативні можливості військовослужбовця і вміння будувати міжособистісні відносини у колективі;
- з'ясувати здатність військовослужбовця дотримуватись моральних норм поведінки, уміння підкорятися груповим і корпоративним вимогам;
- вивчати рівень професійної мотивації і спрямованості військовослужбовця на продовження професійної діяльності;
- виявляти схильність до девіантних форм поведінки спрямованої на виявлення ознак аддиктивної і делінквентної поведінки;
- виявляти рівень суїцидального ризику осіб, схильних до суїцидальної поведінки;
- визначати соціально-психологічні і психологічні характеристики особистості, що відображають інтегральні особливості психічного і соціального розвитку;
- вивчати силу нервових процесів, що є показником працездатності людини;
- виявляти комунікативні та організаторські схильності (зокрема, вміння швидко налагоджувати ділові та товариські стосунки з людьми, прагнення розширювати контакти, брати участь у групових заходах, вміння впливати на людей, прагнення проявляти ініціативу);
- визначати схильність військовослужбовців та кандидатів на військову службу до лідерства;
- здійснювати діагностику таких психічних станів як тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність, які тісно пов'язані з працездатністю людини;

- здійснювати діагностику двох видів мотивації особистості: мотивації до досягнення успіху та мотивації до ухилення від невдач;
- вивчати провідний тип поведінки, що проявляє особа під час професійної діяльності;
- виявляти схильність людини до певних видів професій (людина-природа, людина-техніка, людина-людина, людина-знакова система, людина-художній образ) [1].

Як ми бачимо, дана система дозволяє отримувати дані щодо особистості і кандидата на військову службу і військовослужбовця, а зручний інтерфейс допомагає візуалізувати психологічний портрет та виявити його індивідуально-психологічні особливості, які можуть сприяти професійному

розвитку в межах обраного військового фаху або ж перешкоджати його професійному здійсненню.

Підсумовуючи зазначимо, що використання даної системи в процесі підготовки майбутніх військових психологів сприяють формування у них уміння давати розгорнуту характеристику особистості військовослужбовця та кандидата на військову службу на базі аналізу отриманих даних.

Література:

Інструкція щодо роботи з системою психологічної діагностики «Лідер - 1» [Електронний ресурс] / Соціально-психологічний центр Збройних Сил України – К., 2013 – Режим доступу: <https://dovidnykmpz.info/psycho/systema-psykholohichnoi-diahnostyky/#more-778> (Дата звернення 28.08.2019).

HERALD PEDAGOGIKI. NAUKA I PRAKTYKA

ISSN: 2450-8160

Hobby is a looking-glass of our world.

Juraboeva Gulmira Sherali qizi*, Bakhrudinova Odina Khusniddin qizi**

*The 2nd year student of Samarkand State institute of foreign languages.

**The 2nd year student of Samarkand State institute of foreign languages.

Key words: activity, wasting time, hobby, interests, games, types of sports, personality, humans, characters, transition, relationship, communication.

Annotation: The article is about different kind of hobbies and their significances in any field. Furthermore, people can organize their free time more effective by following aforementioned article. A great many valuable ways have been emphasized.

It is mentioned that there are a great many of progress or situation which identifying the characters of humans. By the way people are taken shape in the world. If we are reported about them, they are not counted by fingers one after the other. One of the most significant tip is hobby. Tastes differ. Every person chooses according to his or her taste. Different people can have different type of hobbies. I am going to give some information about it below.

First and foremost, we talk about what it is hobby. A hobby is a regular activity that is done for enjoyment, typically during one's leisure time. Hobbies can include collecting themed items and objects, engaging in creative and artistic pursuits, playing sports, or pursuing other amusements. Hobbies enables us to spend our leisure hours. We need time to relax and recreate after day's work. Hobbies bring occupation in our idle hours. They keep us away from bad habits. They help us to forget our pains and loneliness of life. Furthermore, hobby a good pass time. There are a lot of kinds of habits. For instance, reading, indoor games, painting, writing, singing, dancing, or even decorating a house and others are some well-known hobbies. These activities help people to return to a normal state after an unpleasant or unusual experience or a period of difficulty. Hobbies make us feel rejuvenated and satisfied, even when our lives are going through some disappointing phase. While others have been able to harness the power of their hobbies and converted them to money making ventures, many of us are just contented with the joy and satisfaction we derive from them. Moreover, by doing your favourite activity, you can frequently enjoy with other people. It increases your confidence and self-esteem. Any activity that you can excel in is an opportunity for you to build your confidence and develop pride in your accomplishments. Hobbies help to reduce or eradicate boredom. On the one hand there are a lot of benefits of hobbies. That is why, it is fair to say that more than ten profits have been revealed. They are counted step by step. A) One of them is physically good. Some hobbies help to keep us active. They keep man young. Some ventures such as walking, skiing, swimming, weight-lifting, kayaking, archery, hunting, fishing might be your useful hobby. B) Hobbies help to be health by mental side. Practicing a hobby creates chemical reactions in human's brain that may stave off mental illness for some. Also, hobbies can improve mental alertness and concentration. From my point of view that it also boosts one's self

esteem. C) Improves creativity. Who does not want to be creative? And talk about idea generation. I am always coming up with ideas as I hike down a leafy or quiet path. Getting out of life's deep ruts, helps me to see connections I have never seen before. D) Grows person spiritually. A way to calm the minds of people and connect with the number one Creative. E) As it is mentioned above that hobby aids to reduce stress. We all need a healthy distraction that takes our thoughts off negative problems or challenges. Crafting helps me to unwind and forget about struggles I hostess in other areas of life. Personally, I cannot consider it is a great idea to multitask or focus on negatives. The mind should focus on a few things at a time, and what's positive. F) Strengthens relationships. Here is a big plus that involves others. Finding things to do with your friends and family besides watching television increases and encourages lifelong bonds. G) Improves career. A hobby can improve skills you never knew you had. Creative skills, design skills, sales skills, communication skills, networking skills, or business skills. Who informs- your next job promotion might be attributed to your working hobby. H) Transition to retirement. A hobby can help you have a life outside of work. By the way human can sign their general time which without formal work. I) Provides additional income. Not everyone desire to turn their hobby into a business, however, other of them ca benefit from extra income. And some may decide to give up their regular job and go full-time with their hobby. J) Enables us to give back. We are blessed so that we are able to bless others in return. You may introduce someone else to your hobby like a kid without a father figure. A girl without a mother.

Furthermore, hobbies are significant to children. They benefit kids in many ways. It gives a child an opportunity to express themselves, and it allows them to discover themselves and build self-esteem. They are also great educational tools. A child is interested in rock collecting learns about geology and science, and a child in writing stories learns about sentence structure and proper grammar. Hobbies teach children to set and achieve goals, solve problems and make decisions. They can also set the course for what your child becomes later in life as they often turn into lifelong interests and careers. Children who have hobbies are usually following in their parents footsteps, so set a good example by pursuing your own hobby. Child will need space for their hobby, that is why parents should find an area designed specifi-

cally for her hobby so she can work on it. Realize that hobbies sometimes can be quite messy, so be at the ready for messes as they come with the territory. As a result children are taken care of by their own habits.

There are some other things about it. According to particular information everybody should have their own hobbies. Manually, it is informed that especially there are five reasons which people are encouraged to have hobbies. They are creativity, confidence, reduce negative stress, socialize and personal development. All of them are necessary for our whole life. It includes in any detail or little part of human progress.

In conclusion, hobby is the main activity which people need. As it stated above that hobby can defend or support everybody in any situation. It has the most uncountable abilities which we can not imagine. So any person can not their life without it. It is unseparated part of our world. In my opinion, hobby is the closest live friend.

References:

Deanna Debara "4 ways to find a hobby you love".
"Hobbies are healthy". 4 october 2018, littleoneslifekills
www.skilledatlife.com "Why hobbies are important"

Applying technology to enquiry based learning in early childhood education.

Rajabov Muslimbek O'ktambov o'g'li*, Khudayberdiyeva Zarrinabonu Zafar qizi**

*The 2nd year student of Samarkand State institute of foreign languages.

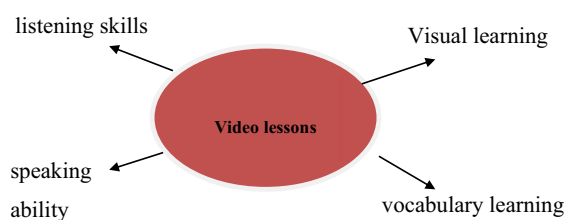
**The 2nd year student of Samarkand State institute of foreign languages.

Abstract: This article gives us clear description about young children learn languages based on technology.

Key words: Visual learning, listening skills, speaking ability, vocabulary learning.

Main part.

At the beginning of the article I would like to inform that education plays an integral role in human beings life. Not only can it make their horizon broaden, but also it is important to shape their future lives. For these reasons, education is highly paid attention all the time. Especially, to encompass children in it from early ages is one of the major goals of the government. According to Lind 1998 ; Youngquist and Pataray – Ching "...children spontaneously inquire asking questions and exploring, to understand the world; it is an important key to their lifelong development that should be cultivated and nurtured ". This means that they are like a sprout and demand to be nurtured with education. However, the problem is that which way is more effective for children to acquire knowledge fast and easily. In the past decade, a number of interactive games including mathematics, science, arts language took great position in enriching children's cognitive skills and logical mind. But, at present it is difficult to give knowledge to children by means of that method. Thus, it is required to use technology to enhance the quality of education.

If a child learns a material which is hard to be explained by a teacher's explanation visualizing in video games, he or she can get much more in formation and keep it strongly. In addition, visual learning by video games enhances children's outcomes attracting their interest towards animated images or video. Such as, there are some video games which help to learn a language by visualizing: "Animal genius" In this game, animals are fascinating for young learners and it capitalizes easily on that. There are five minigames to play each focusing on a different habitant, that will quiz kids on their knowledge of all things animal related in English.... Studies reported: learners who resort video – visual as their learning tolls obtained higher academic results than their counterparts who do not use this media. Moreover, learning a

language by video games is more effective to build personal professional capacity and confidence than learning from a teacher who is strict or unskilled.

Listening comprehension: Listening is perhaps the most difficult language skill to assess. For this reason, Listening materials for kids should be fun, interesting and practical. In this case, the skills should include encouraging kids to focus on visualizing the task given, completing them accurately. "Hearing music" is suitable for these demands: Give students aged 5-11, a fun way to boost hearing skills and learn more about music by supplying them with this fun game. To increase listening skill by video games, using music lyrics is a great way. Because in this time, kids are watching, their ears are listening to loved music, brain is focused on missed words mouth is closed.

Vocabulary: Learning vocabulary listening words pronounced by a native speaker is more effective to enhance fluency than learning from a teacher who may be lack of fluency in a language. Video games that are designed for kids 7 – 12 organize words by context, such as animal life, school equipment's or other ordinary topic like these. Children can get one word each day with word meaning, usage and a story using the word accompanied with a funny illustration. If children are learning action words, there is no better way to learn them than acting.

Speaking skill: Speaking skill is one of the most elements that need to be developed to learn a new language. Video games that require interaction with other player are an excellent way to improve listening skill learning how to express their ideas by verbal communication. "Speaking animals" may be a good game offering to work with an animal opponent. This is an activity engaged in for amusement and the best way to avoid shyness and to express feeling not being distracted. Animal opponents give you questions about simple topics and children try to speak about this topic. If children can talk longer and with good pronunciation, they are given prizes like golden coins, but If they can not express their opinions well, animals keep prizes for themselves.

According to the notion of well-known scientist-linguist Blumenfeld proposed that technology may contribute to inquire learning by enhancing interests, motivation, offering access to information structuring the learning process with tactical and strategic support, enabling interactive representation that students may manipulate and explore diagnosing and correcting errors, aiding production and managing complexity. We can say from this point that

The early stages of a child's life are crucial for development of their language and cognitive skills. Children strive new things that make them interested all the time, especially in early ages. Applying technology in education not only can we attract their attention, but also make interest them education. In order to that, we can use video games to develop problem – solving, mental ability, language skills and get creative, all while having a great time. As a psychologist Haddon observed following a study process of children's use of video games such as “...games talk could be competitive, emphasizing superior skills in terms of the scores which had been achieved, the relative size of the boys game collections, and who possessed the latest games ... newsworthy talk also covered items such as which games had recently been released and were in vogue, what features they possessed, and what might be in

the pipeline from the arcades or as a conversion from another machine”. A number of joyous games are designed in a fun format including educational content. They are fascinating to young learners and capitalize on them.

Conclusion: We can say that as children education is one of the main streams of education system, we should try to provide children with quality education and with the help of technology, children's needs to have a good education are satisfied. For these reasons, we should use various video games effectively and enlarge this field.

References:

Lind ” Youngquist and Pataray –Ching”- 1998:
Haddon “Psychology in pedagogy” 1992. p.88

HERALD PEDAGOGIKI. NAUKA I PRAKTYKA

 ISSN: 2450-8160

The impact of effective teaching Grammar in CLT

Khasanova Dilbar

International Islamic Academy of Uzbekistan

There is an extensive role of Grammar in language learning. As a huge figure for resources of Grammar text books is currently available for ESL teachers, it seems to be challenging to choose one of them. *Enterprise Grammar Book* for ESL Elementary Level Students is one of the well spread grammar-focused book and the review below is aimed to evaluate it. The book **content** constitutes of 15 Units and 7 Progress checking tests and the **Units** are constructed from four Tense types, Adverbs of frequency, Order of adjectives, Reflective pronouns, Modal verbs, two conditionals, Non-finite forms of Verb and reported speeches.

The reasons of choosing exactly this source among other books are:

The tasks are “challenging, yet not excessively demanding” (Batstone, 2006, p 74). They require learners to notice and prod them into a lot of activities. The other appealing side of this book tends to be variety of task requirements. We usually face the resistance tasks, gap filling or opening the brackets in traditional Grammar books. However, this target book introduces various noticing activities. A **unit** as a whole **introduces**: not only one topic, but other Grammar patterns as well. Take Unit 3 as an example, Adjective degrees with order of it, modal verbs for expressing certainty and usage of “will” for predictions are introduced. It means a learner can capture at least two grammatical structure during one Unit. Additionally, a distinct input: at the very beginning of the lesson, a teacher is required to explain deductively. After “presentation” stage of the lesson, the learners are asked to work attentively. Since specific grammatical structures are demanded, grammar teaching in this book is based on *intensive instructions*.

As for **context for the exercises**:

in most cases the exercises are provided in isolated forms, but not all of them. There are very few tasks asking to fill the gaps in formal letters. Exemplifying exercise 9, on page 17 can be here a right choice. Though the task provides a letter as a context, it still seeks “production”. As Batstone (2006) mentioned, exercises, such putting adjectives in correct order make learners discover a notion known as *consciousness-raising*. Such kind of tasks assist learners to use structures more accurately, because they tend to already raise their awareness through number of *intensive instructions*. (Ellis, 2006) Majority of the exercises are written as decontextualized, which is far from CLT approaches. Reading passages, topics, dialogues can hardly be founded in this target book.

Regarding the **communicative usage**. The Grammar books are mainly targeted to be taught deductively. Communicative

orientation tasks are seldom met in entire book, because correct formulation is considered a key point of this book. Learners’ motivation and interest for speaking are not supposed to be held, as the exercises are quite formal and linguistic. For this reason, the book is far from being recommended for communicative grammar classes. Nevertheless, as this book is written for adult ESL/EFL learners, deductive way of teaching is welcomed with mature learners and it “acknowledges the role of cognitive process in language acquisition” (Chalipa, 2013)

When it comes to **distribution of activities**, *Grammar is mostly required as a “product”* Stressing forms is more encouraged throughout the entire book. A learner can put either superlative or comparative forms of adjectives not focusing on the *meaning* of them. Nevertheless, there is a statement which asks to show reaction. Therefore, I can highlight that there is a dialogue is given as a context. Sometimes the generalization of adding “-er” to comparative adjectives to all forms is overused which requires to pay attention to meaning as well. There are various activities for noticing, such as ex 7, p 17 and ex 11, p 18; both of them require to work implicitly and explicitly. Providing clear information how to do eases the task (ex 7), a learner has to describe the object according to the order of adjective. The second one requires to differentiate usage of “can’t be” and “must be” for expressing certainty. Here a learner need not to emphasize self-discovery, following the instructions seems to be adequate. Rule learning can assist learners to monitor.

Grammar as a process As Candlin (1987) describes there are some tasks, which arise learners’ awareness about solving the tasks with their own way, like ex 13, p 18. This task supports the learners to think creatively and gives an opportunity to use more flexible language. *Regulating topic and familiarity* is a key factor here, because the notion of “will/ won’t” was introduced in earlier Units and this task is a part of revising. Therefore, the *Comprehension-based* approach is aimed via this exercise. Here a teacher should be very attentive during the task, as learners can rely on only usage of Future Simple, rather than meaningfulness. However, process based activities can be faced less than product based ones.

Grammar as a skill Although listening and reading tasks are beneficial to notice Grammar in context, this book is constructed lack of these activities. The *Cognitive approach* based on behaviorist feature is mainly faced in whole book, rather than *Communicative*. Language learning is encouraged as “rule acquisition”. As rules first introduced then practiced later through exercises, Grammar is taught deductively.

Reference

- Batstone R (1994) Grammar. Language teaching: A Scheme for teacher education. Oxford University Press.
- Chalipa S (2013) "The Effect of Inductive Vs Deductive instructional approach in Grammar Learning of ESL Learners" Deccan international Journal of Advanced Research Studies
DIJARS. 2013, June 2013 Vol 1369
- Ellis R (2006) "Current Issues in the teaching of Grammar: An SLA Perspective" TESOL QUARTERLY March 2006 Vol.40

Коуч-технології у вищій освіті України

Зонов Б. С.,

аспірант кафедри педагогіки і професійної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Ключові слова: коуч-технології; коуч-позиції; коучинг; емоційний інтелект; педагогічний коучинг.

В сучасну освіту неминуче починають проникати коуч-технології. На відміну від традиційної освіти, вони допомагають студентам міркувати, а не бездумно завчати порожні факти. Коучинг в освіті характеризується особистісним підходом до кожного студента, підтримкою, усвідомленою участю в процесі і досягненні конкретних результатів, у виявленні сильних та слабких сторін кожного студента. Найголовніший акцент коучингу у вищій освіті – індивідуальний підхід для підвищення ефективності та результативності в процесі навчання. У свою чергу коуч-технології передбачають певні вимоги до педагогів: дотримання етичних норм, дотримання коуч-позиції, відсутність оціночного судження, вміння довести студента до певного результату, вміння слухати і чути студента, а також вміння встановлювати відносини зі студентом, що базуються на довірі та взаєморозумінні. Такі відносини необхідно підтримувати не лише на початкових етапах, а протягом всього періоду навчання. Роль коучингу у вищій освіті полягає в тому, щоб, поліпшити якість комунікацій, підвищити результативність конкретного студента, групи і студентства в цілому. Впродовж минулих років у педагогічній літературі все частіше зустрічаємо термін коучинг, який впевнено перекочував з комерційних тренінгових програм в освітній простір. Це зумовлено насамперед необхідністю адаптації вищої освіти до потреб її споживачів, намаганням зробити освіту привабливою, гнучкою та доступною, забезпечуючи комфортні умови для професійного становлення і розвитку кожної особистості. Однак феномен коучингу полягає не лише у його навчальних можливостях, а також у формуванні соціальної культури саморозвитку та самовдосконалення [1, с.99].

Використання коучингу в системі вищої освіти України є особливо важливим, оскільки сьогодні сучасний ефективний викладач вищої школи – це фахівець, що поєднує в собі безліч ролей, таких як: консультант, наставник, тьютор, фасилітатор, коуч, дослідник, мотиватор, аналітик і менеджер інформаційних ресурсів, експерт, проєктувальник навчальних курсів, який вибирає зміст навчання, підбирає і розробляє технології навчання й організації навчального процесу тощо. Використання коучингу в системі вищої освіти України може бути використано як універсальний інструмент, який дає можливість ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні, тобто вміти керувати собою, допомагати іншим у

розвитку особистісного потенціалу, у підвищенні особистої ефективності, розвивати ефективні комунікації, будувати конструктивні взаємини з колегами, створювати і розвивати систему вищої освіти, що максимально ефективно працює на результат розв'язання актуальних завдань тощо [4, с. 144].

Професія коуча з'явилася на початку XXI ст., її призначення – сприяти людині в досягненні її життєвих цілей, розвитку та успіху. Коучинг (англ. coaching) – процес, під час якого людина або група людей навчається й одержує навички, необхідні для їхньої підтримки. Дослівний переклад слова «коучинг» – «тренерство». Коуч – це тренер, здатний зробити з людини чемпіона, тобто мова йде про виховання переможців. Слово «коуч» – має угорське походження і закріпилося в Англії у XVI ст. В той час воно означало віз, карету. Тут проглядається одна з глибоких аналогій терміну – «те, що швидко доставляє до мети і допомагає рухатися». Позніше, у другій половині XIX століття, англійські студенти називали цим терміном приватних репетиторів. На початку дев'яностих років XIX століття це слово ввійшло в спортивний лексикон, як назва спортивного тренера, який дійсно допомагає користуватися усі внутрішні ресурси і піднятися на наступний рівень. Пізніше термін «коучинг» перейшов на означення будь-якої діяльності, пов'язаної з наставництвом, інструктуванням і консультуванням. З 80-х років XX століття коучинг офіційно визнаний у бізнесі. На сьогодні існує приблизно 50 шкіл і біля 500 видів коучингу, починаючи від VIP-коучингу і закінчуючи соціальною роботою. Як окрема професія коучинг сформувався на початку 90-х років XX століття. У США професія коуча офіційно визнана у 2001 році завдяки Міжнародній Федерації Коучів [5].

Педагогічний коучинг (від англ. coaching – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготувати до вирішення певних завдань) – це різновид технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвитку потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу. За визначенням Міжнародної Федерації Коучингу, коучинг – це система реалізації спільного соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу неперервного розвитку педагогічної майстерності із метою отримання максимально можливого результату; співробітництво, яке допомагає клієнтам

досягати реальних результатів у своєму особистому і професійному житті.

Основні загальноприйняті значення терміна «педагогічний коучинг» такі: індивідуальне консультування (професійно-фахове, технологічне, психолого-педагогічне, навчально-методичне) для досягнення вищих професійних та особистісних досягнень (акме-рівня); адаптивний стиль управління персоналом, спрямований на неперервний розвиток педагогічної майстерності педагогічного працівника за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя, уміння вчитися і самовдосконалюватися; форма індивідуального і групового консультування для проєктменеджерів і керівних працівників середнього і/або вищого рівнів [7, с.13].

К. Роджерс [6], ґрунтуючись на власному педагогічному досвіді, виокремив такі умови особистісно орієнтованого навчання, заклавши, таким чином, ідеї сучасного коучинг-підходу в освіті: наповненість змісту навчання життєвими проблемами студентів, створення таких ситуацій в навчанні, в яких навчаються будуть зацікавлено самостійно приймати життєво важливі для них рішення; прийняття педагогом студента таким, яким він є, розуміння його почуттів – діалогічна позиція педагога по відношенню до джерел і способів отримання знань; необхідність оволодіння спеціальними техніками коучингу в супроводі навчання студента.

На думку Е. Гранта, коучинг сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки покращує здатність розуміти та використувувати емоції конструктивним способом. Дослідник робить висновок, що ключовим фактором успіху в покращанні виконання роботи є добре керівництво, а ключовим фактором успіху в покращанні керівництва є самосвідомість, тобто наявність сильного емоційного інтелекту [2].

Емоційний інтелект – EQ – це показник нашої здатності до спілкування, вміння усвідомлювати свої емоції та розуміти почуття інших людей. EQ вважається емоційним еквівалентом пізнавального інтелекту (IQ). У своєму сучасному звучанні термін емоційний інтелект було застосовано в 1990 році Пітером Саловесом (Peter Salovey) та

Джоном Д. Майером (John D. Mayer). Вони говорили про нього як про форму соціального інтелекту, яка включає здатність відслідковувати свої власні почуття та емоції, а також почуття та емоції інших людей; розпізнавати їх та застосовувати цю інформацію для керування власним мисленням та діями. Наприклад, найвідомішим на наш час тестом вимірювання емоційного інтелекту людини є створений у 2002 Тест на емоційний інтелект Майєра-Саловея-Карузо (MSCEIT V2.0). Це стандартизований тест для вимірювання емоційного інтелекту [3].

Таким чином, кінцевим результатом роботи коуча є кваліфікований фахівець, який конкурентоспроможний на ринку праці, орієнтований на професійний розвиток і здатний навчатися протягом життя.

Література

- Горук Наталія. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 11, 2015. С. 99-104.
- Гурієвська Валентина. Коучинг як прикладна технологія державного управління. Вісник Національної академії державного управління. <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-1-6.pdf>
- Емоційний інтелект і можливості його розвитку. (Листопад 2016). <https://www.empatia.pro/emotsijnyj-intelekt-i-shlyahy-jogo-rozvy/>
- Нежинська О.О. Коучинг у діяльності практичного психолога системи освіти: спецкурс для слухачів очно-дистанційної форминавчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О. О. Нежинська, В. М. Тименко; НАПН України, Унт менедж. освіти. К., 2015. С.144 – 135 с.
- Педагогічний коучинг <https://pedkab.wordpress.com/2013/01/28/%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D>
- Роджерс К. Личные соображения относительно преподавания и учения / К. Роджерс; пер. с англ. А. Б. Орлова // Человекоцентрированный подход в образовании, психотерапии, психологии. Ростов-на-Дону, 1996.
- Сидоренко В.В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науковометодичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. Наукова скарбниця освіти Донеччини. Донецьк. 2014. № 3 (14). С. 13-19.

Постать педагога при підготовці фахівців економічного профілю

Бичок А. В.

*Кандидат педагогічних наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет*

Ключові слова: учитель/викладач, підготовка, фахівець, концепція, емпіричне дослідження, фахова дидактика.

Як відомо, що на рівень знань студентів впливає якість професорсько-викладацького складу, а також рівень задоволеності учнів або студентів процесом навчання. Саме це докладно обґрунтували в своїх працях Гельмке та Вайнерт (Helmke & Weinert) [1]. Питання «хорошого» вчителя/викладача має довгу дослідницьку традицію. Розглянемо три дослідницькі аспекти: 1) професійне дослідження, яке має за мету визначити форми та дієвість як освіти, так і підготовки самого вчителя і його професійну етику; 2) визначення компетентності педагога, яка включає необхідні знання, навички та вміння, що використовуються при підготовці майбутнього фахівця; 3) дослідження-експертиза, яке вказує на те, на чому зосереджує свою діяльність, власне педагог, що повторюється під час викладання, як проявляються його професійні навички (Мульде & Грубер) [Mulde & Gruber] [2].

Вище названі аспекти-вимоги є необхідними для хорошого вчителя/викладача, особливо якщо йдеться про економіку, право та суспільство. У такому випадку заняття буде ефективнішим та більш дієвим зі сторони педагога. У своїй професійній діяльності вчитель повинен зосередити увагу на наступні особливості:

- 1) відомості, що отримуються на занятті та рекомендації, на які при цьому акцентується увага, є зорієнтовані на тогочасний стан емпіричного дослідження, яке далеко не завжди є безпроблемним. Чим інтенсивніше здійснюється емпіричне дослідження, тим більш суперечними стають дані, що стосуються багатьох сфер життя та діяльності особистості. Зважаючи на тиск при публікації в науці, все частіше приділяється увага вузьким сферам дослідження з цією метою, що вони є меншими та краще досліджувальними, не вимагають складних педагогічних концепцій та експертиз. Проте залишається важливим практичний досвід, який саме без теоретичних відомостей не є науковою базою [основою] певного виду навчання;
- 2) у більшій частині емпіричного дослідження у галузях теорії навчання і педагогічної психології фахово-наукові аспекти з фахово-дидактичної точки зору не беруться до уваги. У підготовці педагога виникає тенденція, яка полягає у навантаженні загальної дидактики та зміцненні й посиленні фахової дидактики, що відіграє значну роль у стратегії та зорієнтованості навчання;

- 3) наукове дослідження спричиняє зміну парадигм, тому що воно сприяє подальшому розвитку навчальному закладу та заняття у ньому. На жаль, між науковцями немає єдності у певних визначеннях щодо освіти та підготовки фахівців. Учені намагаються створити нові парадигми, які досить часто містять догматичний характер, який не сприяє науковому поступу та призводить до гальмування інновацій [3]. Варто зазначити, що використання «модних» парадигм не дає бажаних результатів у навчанні. Натомість – використання різних видів методів, форм навчання на занятті дає позитивний результат у підготовці фахівця;
- 4) потрібно врахувати і використання навчально-психологічних закономірностей на занятті. Педагог повинен бути обізнаний у виборі «правильних» методів для заняття, його структури, змісту навчання [3]. Таким чином, це дає можливість педагогічним кадрам успішно розвиватися, йти в ногу з життям, глибше розуміти суть проблеми і правильно донести її до студентів, показуючи правильне рішення проблеми в конкретній ситуації;
- 5) визначення нормативних цілей, методів та способів їх досягнення. Для педагога важливо, щоб студент, керуючись різними групами критеріїв, міг правильно прийняти рішення для вирішення певного завдання та проблеми загалом. Тут можуть бути конфлікти, які можна вирішити шляхом аналізу переваг і недоліків цієї проблеми.

Як бачимо, розглянуті нами особливості є невід'ємним фактом проведення занять, на яких готують фахівців економічного спрямування. На таких заняттях поєднують економіку, право та суспільство. Важливим є той факт, що у навчальному процесі розглядають три рівні: 1) макрорівень зосереджує увагу на освітній філософії та політиці освіти. Головним запитанням-завданням цього рівня є: які цілі лежать в основі освітнього процесу і яким чином можна досягти бажаного результату. На даному рівні варто зосередити увагу на основоположних концепціях та нормативних навчальних планах; 2) мезорівень ґрунтується на організації навчального процесу, акцентуючи увагу на головних нормах та вимогах, поєднуючи теорію і практику в навчально-виховному процесі; 3) мікрорівень базується на перенесенні теорії та практики у що-

денний навчальний процес. Викладачами використовуються ситуації навчання та навчіння в організації навчального процесу.

Таким чином, ми розглянули постать педагога на заняттях, на яких готують фахівців економічного спрямування; звернули увагу на поєднання економіки, права та суспільства, зосередили увагу на трьох рівнях підготовки на заняттях: макрорівень, мезорівень та мікрорівень.

Література

- M. Blang. Systematische Theoriegeschichte der Politischen Ökonomie, München, 1962. – 246 S.
- G. Kolb. Geschichte der Volkswirtschaftslehre. 2. Aufl. München, 2004. – 186 S.
- G. Schmölders. Theorienbildung in der Volkswirtschaftslehre. Geschichte. In: W. Albers u.a. (HrSg): HdW, W, Bd.9, Stuttgart u.a., 1988. – 450 S.

Формування фасилітуючої позиції як фактору самоактуалізації майбутніх соціальних працівників

Чусова О.М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського»

Стаття присвячена аналізу основних особливостей фасилітації; розкрита сутність фасилітуючої позиції та взаємодії.

Ключові слова: позиція, фасилітація, фасилітативна взаємодія, фасилітативний вплив, фасилітуюча позиція, самоактуалізація.

The article is devoted to the analysis of the main features of facilitation; the essence of the facilitating position and interaction is revealed.

Key words: position, facilitation, facilitation, facilitation, facilitation, self-actualization.

Постановка проблеми. Незважаючи на широкий спектр теоретичних і прикладних досліджень у вивченні явища фасилітації в процесі підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери, актуальним залишається проблематика формування фасилітативних умінь та навичок у студентів. Саме потенціал фасилітації здатний докорінно змінити взаємини між фахівцями соціономічної сфери та клієнтами соціальної роботи, даючи змогу для діалогової взаємодії та самоактуалізації.

Предметом наукової рефлексії автора даної статті є виявлення сутності фасилітуючої позиції майбутніх соціальних працівників як фактору їх самоактуалізації.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз досліджень (І. Авдєвої, С. Борисюк, О. Галіцян, О. Кондрашихіної, О. Левченко, І. Литвин, В. Лушин, Т. Сорочан) засвідчує інтерес науковців до проблематики фасилітації. Багатомірність досліджень пов'язана із різноманітністю інтерпретації цього терміна в науковій літературі, що, вочевидь, засвідчує його багатозначність. Відтак, логіка дослідження потребує конкретизації феноменології фасилітації. Насамперед, у наукових студіях спостерігається тенденція динамічних змін у трактуванні вищезазначеного поняття, зокрема: як фасилітативної взаємодії, фасилітативного впливу, особистісної якості індивіда (фасилітативності), фасилітативної технології (процесу покращення продуктивності діяльності).

Аналіз наукових досліджень [1; 2; 6; 13; 16; 18], дозволяє виокремити такі види фасилітації: педагогічна – діалогічна взаємодія педагога та учня, що носить гуманістичний, суб'єкт-суб'єктний характер, яка підтримує в дитини прагнення до самовдосконалення, самореалізації, саморозвитку, допомозі в усвідомленні себе як самоцінності, налаштуванні на особистісне зростання та розвиток здібностей; соціально-педагогічна – педагогічна взаємодія суб'єктів освітнього процесу, яка орієнтована на формування позитивних особистісних змін та ідеї „невнав'язливої допомоги”, націлених на

соціально-педагогічну підтримку та сприяння особистісному зростанню дитини, що базується на засадах гуманізму, довіри, полісуб'єктності та толерантності; соціальна фасилітація, що зумовлена тенденцією спонукання до діяльності та посиленням домінуючих реакцій у присутності інших людей; психологічна фасилітація – процес самореконструкції та самоорганізації відкритої динамічної системи особистості, що полягає в координації та створенні змін шляхом реалізації допомоги, стимулювання, актуалізації потреби в саморозвитку. Обстоюючи правомірність усіх аспектів фасилітації, з метою конкретизації власної наукової позиції зазначимо, що зважаючи на предмет нашого дослідження, ми вважаємо, спільною у всіх видах фасилітації є функція стимулювання, ініціювання потреби в особистісному зростанні та заохоченні до самовиховання шляхом актуалізації суб'єктності особистості та потенційних можливостей і ресурсів самоактуалізації.

Цінним для нашого дослідження є наукові ідеї Т. Сорочан про мотиваційну основу фасилітації – потребу в постійному, нескінченному вдосконаленні задля взаємної самореалізації всіх суб'єктів взаємодії [22]. Сьогодні беззаперечним є розуміння факту, що важливе місце в цій взаємодії посідає м'яке вторгнення в екосистему особистості, змістом якого є створення соціального середовища, що знищуватиме дезінтеграцію та відчуження суб'єктів взаємодії і створюватиме атмосферу доброзичливості, довіри, відкритості для саморозвитку і самовдосконалення [19]. Вищезазначене дає підстави обґрунтувати фасилітацію як взаємодію у створенні атмосфери підтримки для самопізнання, самовиявлення в умовах партисипативності та самозміни відповідно до ціннісно-мотиваційного змісту пріоритетних сенсів життєдіяльності особистості. Концептуальною основою фасилітативної взаємодії є усвідомлення людиною себе як самоцінності та постійного прагнення до самореалізації. Отже, вона притаманна професійній діяльності соціономічного напрямку. Вагомою

сферою прояву фасилітативної взаємодії є професійна діяльність соціального працівника, яка полягає у наданні допомоги особам у зміні свого життя, поліпшенні соціального середовища. Фасилітація в соціальній роботі виступає комбінованою стратегією втручання, що передбачає соціальну допомогу у формуванні здатності клієнтів ефективно долати особистісні проблеми, розвивати лідерські та адаптаційні навички, формувати впевненість та розуміння інших. Стратегія фасилітації передбачає використання принципу імпаурменту: підвищенні впевненості, самооцінки клієнтів з метою активізації їх участі у вирішенні проблем та саморозвитку [5, с. 111].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз наукової літератури засвідчує, що різні аспекти проблеми фасилітативної взаємодії та впливу були предметом вивчення багатьох учених, але багаж ідей і конкретних рішень повноцінно не враховувався стосовно дослідження формування фасилітуючої позиції соціальних працівників як фактору їх самоактуалізації.

Формування цілей статті. Мета статті складається з теоретико-експериментального аналізу сутності фасилітуючої позиції майбутніх соціальних працівників та можливостей її формування як фактору самоактуалізації.

Виклад основного матеріалу. Дефініцію «позиція» розглянуто в наукових студіях в таких аспектах: як прояв соціальних ролей особистості; усвідомлену систему ставлень людини до професійної діяльності; компонент структури особистості майбутнього фахівця, який відображає її суб'єктивність [7; 10; 10; 15]. Погоджуючись із думкою М. Лаптевої, обґрунтовуємо професійну позицію соціального працівника як свідому позицію в професійному спілкуванні, що пов'язана з домінуванням позиції Дорослого (в термінах Е. Берна) та характеризується взаємодією з клієнтом на рівних, прагненням до розуміння поглядів і установок один одного [14]. Схожі ідеї можна спостерігати і у працях Т. Осипової, яка наголошує, що подібна позиція передбачає спрямованість на фасилітацію та соціально-педагогічну підтримку [20, с. 217].

Спираючись на гуманістичні погляди Карла Роджерса, зауважимо, що під час фасилітативної взаємодії особистість, займаючи партнерську позицію, характеризується трьома основними установками фасилітатора: «істинності» та «відкритості» – наявність у людини відкритості власним думкам і переживанням та здатність чесно, щиро, відкрито транслювати їх; «прийняття» й «довіри» – особистісна впевненість в можливостях та здібностях співрозмовника; «емпатичне розуміння» – бачення внутрішнього світу та поведінки іншої людини з його внутрішньої сторони [28., с. 8–10]. Вчений наголошує, що фасилітація спрямована на саморозвиток і самореалізацію усіх учасників взаємодії. Таким чином, під час фасилітативної взаємодії виникає своєрідна соціальна позиція, якій притаманні рівноправне партнерство, стійка позитивна мотивація на контакт з іншою особою, емпатійні та рефлексивні компетентності.

У цьому напрямі в межах нашого дослідження великого значення набувають праці вчених, у яких відображено сутність такої фасилітуючої позиції (Є. Врублевська [4], І. Жижина [9], С. Коломійченко [11], О. Фісун [24]). На підставі вивчення поглядів дослідників свідимо, що вищезазначена позиція формується у фахівців соціономічного типу та має свої особливості. За С. Коломійченко, фасилітуюча позиція вчителя забезпечує загальну гуманістичну наповненість педагогічного процесу, стимулює формування в особі установок, потреб, властивостей, які забезпечують її ефективний саморозвиток, відпрацювання індивідуальної життєвої стратегії, обрання власного способу буття. Фасилітуюча позиція передбачає педагогічну взаємодію на засадах взаємоповаги, толерантності, співробітництва, що стимулює особистісне зростання педагога і дітей [11, с. 19-21].

А. Чернявська в проведеному дослідженні дійшла висновку, що основними властивостями цієї позиції є: особистісна взаємодія вчителя та учнів; взаємозалежність педагога та

школярів, яка формується на підґрунті визначених цілей освіти, що поділяють всі учасники педагогічного процесу; формування взаємостосунків з учнями та колегами на принципах взаємоповаги, взаємної відповідальності, свободи вибору, формування спільних інтересів; визначення видів активності, які реалізуються у спільній діяльності педагога та учнів, самостійній роботі учнів та індивідуальній роботі вчителя; розподіл відповідальності за результати педагогічного процесу зі школярами, які виступають як повноправні суб'єкти цього процесу [27].

Зокрема О. Фісун підкреслює значення фасилітуючої позиції, як умови для розвитку й саморозвитку всіх учасників взаємодії, розкриття їх особистісного потенціалу. Науковець наголошує, що фасилітуюча позиція педагога сприяє реалізації особистісної орієнтації його діяльності; розбудовується на принципах гуманізму, полісуб'єктності, толерантності; має за мету допомогти кожній дитині усвідомити свою особистісну самоцінність та унікальність, актуалізувати ціннісні ставлення до людей, культури та природи на основі організації підтримуючого, суб'єкт-суб'єктного спілкування, створення атмосфери безумовного прийняття, розуміння та довіри [25].

У свою чергу Т. Комінарець, вважає, що учитель-фасилітатор прагне до створення умов для саморозвитку, самовизначення, самовдосконалення, самореалізації особистості учня; виявлення та розвитку його потенційних здібностей та задатків [12]. В цьому контексті доречними будуть слова О. Врублевської, яка відзначає, що здатність педагога до фасилітуючого спілкування – це іманентна якість особистості вчителя, яка розвивається та дозволяє здійснювати педагогічну взаємодію як таку, що надихає й спонукає вихованця до інтенсивної, свідомої самозміни відповідно до особистісно пріоритетних сенсів життєдіяльності, тим самим актуалізуючи процес його спрямованого й продуктивного саморозвитку [4].

Враховуючи предмет дослідження, розглянемо особливості фасилітуючої позиції психолога. Цікавою тут є думка С. Хілько, який характеризує взаємодію викладача-фасилітатора і майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти, визначає умови формування фасилітуючої позиції: недирективна позиція викладача-фасилітатора, що сприяє становленню самостійної суб'єктивної активності майбутніх психологів у вирішенні психолого-педагогічних проблем; активне занурення у практичний досвід фасилітативного впливу де викладач-фасилітатор, по-перше, створює умови для професійного становлення майбутніх психологів, їхнього саморозвитку, самовдосконалення; фундаментальною основою є положення гуманістичної психології, де людина є вищою цінністю, а позиція партнерства містить мотиваційну, когнітивну, операційно-діяльнісну і рефлексивну компетентності. Дослідниця обґрунтовує фасилітуючу позицію психолога як систему установок, мотивів, цінностей людини, де принципи позитивного ставлення, поваги до гідності та розуму людини, віра у її спроможність самостійно схвалювати рішення стають визначальними у статусно-рольовій структурі суб'єктів професійного становлення [26].

Цікавою тут є думка Л. Вітвіцької про фасилітуючу позицію викладача в процесі взаємодії з студентами. Дослідниця зосереджує увагу на складових позиції: педагогічній допомозі та підтримці самопізнання студентів, яка виражається в підвищенні продуктивності діяльності студентів та обумовлює певні зміни в особистості студента; спонуканні студента реалізувати свої задуми в конкретних діях як формах прояву активності суб'єкта, при збереженні унікальності та самостійності волевиявлення студентів [3].

Розділяючи думку Р. Димухаметова, О. Левченко, А. Майєра, А. Межиної, О. Романішиної зазначимо, що фасилітація в освіті стимулює самостійність навчальної діяльності студентів за допомогою ефективних фасилітативних технологій та сприяє створенню креативного освітнього середовища; розвитку готовності до самореалізації в навчальній та професійній діяльності. Фасилітація є зоною потенційного розвитку кожного за умови взаєморозвитку, проявляється в

актуалізації прихованих ресурсів, розкритті можливостей, здатності проявити себе. Основна мета фасилітації полягає в саморозвитку та самоактуалізації, допомозі в знаходженні гармонії з оточуючим соціумом і з самим собою.

Фасилітативна взаємодія сприяє професійному розвитку в прагненні до досягнення індивідуальних цілей та свідомому використанні особистісних ресурсів в життєдіяльності. Концептуальна ідея фасилітації – опора на творчий потенціал особистості, щире віру і підтримку її прагнення до самоактуалізації і самореалізації [8; 16; 17; 21].

Узагальнюючи думки науковців, можливо відзначити, що фасилітуюча позиція забезпечує загальну гуманістичну та емпатійну спрямованість взаємодії, особистісне зростання всіх її суб'єктів, взаємопідтримку та допомогу, самовиявлення та прояв творчої ініціативи. Логіка наших міркувань щодо зазначеного вище полягає у наступному: фасилітуюча позиція майбутніх соціальних працівників включатиме систему гуманістичних світоглядних поглядів та позитивну мотивацію щодо спілкування з клієнтами соціальної роботи, фасилітативних професійно-особистісних установок і переконань щодо здійснення актуалізуючої суб'єкт-суб'єктної взаємодії, соціальної допомоги та підтримки в процесі саморозвитку та самоактуалізації.

Обстоюючи правомірність концепції І. Авдєєвої про фасилітативну взаємодію як процес [1], концепції дидактичного комунікативного впливу педагога С. Ромашіної [21], концепції рівневого підходу до управління в освіті О. Майєра [21], з метою конкретизації власної наукової позиції зазначимо, що зважаючи на предмет нашого дослідження, ми вважаємо, що формування фасилітуючої позиції соціального педагога буде розпочато з встановлення фасилітативних професійно-особистісних установок і переконань щодо здійснення актуалізуючої суб'єкт-суб'єктної взаємодії як ціннісно-мотиваційної основи соціальної позиції. На першому етапі сприйняття і усвідомлення інформації про сутність фасилітативної взаємодії, що включає фазу відкриття особистості до партнерської взаємодії, зняття психологічних захистів, що блокують суб'єктну активність і позитивне самоставлення, студенти отримують досвід рефлексії особистісної професійної діяльності під час навчальної практики та формування мотивації до зміни певних стереотипів поведінки. Другий етап співпраці в просторі альтернативних виборів, партнерського діалогу забезпечував формування досвіду використання фасилітативних технологій, становлення навичок самостійної пізнавальної діяльності. Третій етап визначався соціальною підтримкою досвіду самостійної суб'єктної активності та організацією розвиваючого середовища і здатності до творчої самоактуалізації, турботи про іншого і його успішний розвиток, прийняття людини без засудження, уміння прощати й бути вдячним, любити людину, позитивно сприймати все, що навколо відбувається, власну відповідальність за свої думки, дії і вчинки.

Зазначимо, що спеціально організована взаємодія на вищезазначених етапах спричинила процес самореконструкції та самовдосконалення педагога і студентів, що може призвести до самоактуалізації та самореалізації кожного учасника фасилітативної взаємодії, спонукання до свідомої самозміни і самовдосконалення. Слід зазначити, що для повноцінного розвитку і зростання особистості студента як майбутнього фахівця першорядне значення набуває освітній простір і викладачі, що сприяють створенню фасилітуючих умов та засобів.

Формування фасилітуючої позиції відбувалося за допомогою фасилітативних технологічних прийомів (підтримки цінності, проголошення достоїнств і дуєтні завдання, гуманізації мотиваційно-ціннісної сфери особистості дитини, орієнтації спілкування на діалогову взаємодію та вплив без придушення самостійності студентів, формування рекреаційного середовища, включення майбутніх фахівців соціальної сфери в інтерактивні та проєктні форми діяльності, створення ситуації успіху й авансованої похвали, реалізації соціально-педагогічної підтримки й актуалізація творчості)

та інноваційних педагогічних технологій (діалогічні технології, технології контекстного, рефлексивного навчання, технології «занурення», тренінги).

Висновки. Підводячи підсумок, слід зазначити, що особистість студента є активним, унікальним суб'єктом своєї життєдіяльності, джерелом розвитку якого виступає вроджена тенденція до самоактуалізації та самовдосконалення. Фасилітуюча позиція майбутніх соціальних працівників є одним із факторів самоактуалізації, що виявляється у здатності цілісно сприймати оточуючих та дотримуватися цінностей людського життя, прагнути бути самим собою та реалізувати свій внутрішній потенціал. Вона передбачає рівність позицій, діалогічне спілкування, інтерактивну спрямованість, відповідальність, сформованість професійних ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців соціальної сфери.

У перспективі подальшого вивчення вищезазначеної проблематики необхідно зосередити увагу на розробці специфіки моніторингу властивостей фасилітуючої позиції у майбутніх соціальних працівників.

Література

- Авдєєва І. Н. О методологических основаниях фасилитативного взаимодействия в педагогическом процессе // Горизонты образования. 2005. Выпуск №3. С. 7–19.
- Борисюк С. О. Развитие способности до фасилитативной взаимосвязи у будущих социальных педагогов средствами социально-педагогического тренинга. // Научные записки НДУ им. М. Гоголя. Психолого-педагогические науки. 2011. № 5. С. 180–182.
- Витвицкая Л. А. Позиции преподавателя в процессе взаимодействия со студентами // Вестник ОГУ. 2009 №9 (103) С.24–25
- Врублевская Е. Г. Развитие способности педагогов к фасилитирующему общению: учебное пособие. Хабаровск, Колорит, 2001. 182 с
- Вступ до соціальної роботи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. К.: Академвидав, 2005. 304 с.
- Галицан О. А. Формування педагогічної фасилітації у майбутніх учителів у процесі навчання у ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.04. «Теорія ф методика професійної освіти». Одеса, 2010. с.298
- Гогоберидзе А. Г. Теоретические основы развития субъектной позиции студента в условиях высшего профессионально-педагогического образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2002. 46 с.
- Димухаметов Р. С. Фасилитации в системе повышения квалификации педагогов : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.08 / Димухаметов Рыфкат Салихович. Магнитогорск. 2006. 401с.
- Жижилина И. В. Психологические особенности развития фасилитации педагога: дис. канд. псих. наук: 19.00.07 / Жижилина Инна Владимировна; Уральский государственный профессионально-педагогический ун-т. Екатеринбург, 2000. 153 с
- Колесников И. А. Педагогическая реальность: опыт межпарадигмальной рефлексии: курс лекций по философии педагогики. Санкт-Петербург: Детство-Пресс, 2001. 288 с.
- Коломийченко С. Ю. Сутність фасилітуючої педагогічної взаємодії /С. Ю. Коломийченко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Серія «Педагогіка і психологія». Вип 34. Запоріжжя: Вид. ЗДПУ, 2007. – С. 18–26.
- Комінарець Т. В. Фасилітація – провідна компетенція сучасного педагога / Т. В. Комінарець // Педагогічний альманах. 2018. Вип. 38. С. 28-34.
- Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2004. 239 с.
- Лаптева М. Д. Позиция в структуре профессионального общения: в контексте подготовки и переподготовки социальных работников: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Москва, 1999. 216 с.
- Лебедев А. С. Формирование субъектной позиции в творческой деятельности у студентов педколледжа: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Моск. пед. гос. ун-т. Москва, 2001. 16 с.
- Левченко О. О. Педагогічна фасилітація як феномен формування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії майбутніх викла-

- дачів. //Наукові записки [Національного університету „Острозька академія”]. Серія: Психологія і педагогіка. 2011. Вип. 18. С. 147–158.
- Левченко О. О. Фасилітативна діяльність педагога в контексті суб’єкт-суб’єктного підходу в педагогічній діяльності. //Вісник Житомирського державного університету. Філософські науки. 2008. № 39. С. 23–26.
- Литвин І. М. Формування фасилітативних умінь соціального педагога. //Вісник Черкаського університету. Серія „Педагогічні науки”. 2011. Вип. 203. С. 49–52
- Лушин В. П. Психология личностного изменения: монографія. Кіровоград, 2002. 360 с.
- Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва: монографія. Одеса: видавець Букаев В. В., 2015. 412 с.
- Ромашина С. Я., Майер А. А., Межина А. В. Фасилітація розвитку суб’єкта образования: уч.-метод. пособ. Москва: МГПУ, 2010. 104 с
- Сорочан Т. М. Фасилітація – нова функція післядипломної педагогічної освіти / Т.М. Сорочан // Освіта на Луганщині. 2004. №2 (21). С. 8–11.
- Фісун О. В. Реалізація ідей фасилітації в діяльності вчителя // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі. 2009 № 2. – с. 385–391.
- Фісун О. В. Формування фасилітуючої позиції вчителя у системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу / О. В. Фісун // Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Вип 36. 2010. С. 20–27.
- Фісун О. В. Проблема фасилітуючої позиції педагога у наукових дослідженнях / О. В. Фісун // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Педагогіка. 2011. № 2. С. 66-71.
- Хілько С.О. Особливості формування фасилітаційної позиції майбутнього психолога в системі післядипломної педагогічної освіти. Післядипломна освіта в Україні. 2016. №1. С. 83-86
- Чернявская А.П. Партнерская позиция как основа организации субъектсубъектного взаимодействия в школе / А. П. Чернявская // Ярославский педагогический вестник: ЯГПУ им. К Д. Ушинского. 2007. №3. С. 3-8
- Rogers C. Freedom to learn for the 80’s. Columbus–Toronto–London–Sydney: Ch. E. Merrill Publ. Company, A Bell & Howell Company, 1983. 312 p.

Предметно-художня діяльність на уроках трудового навчання як засіб формування ціннісних орієнтацій молодших школярів

Васькова І.О.,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. Предметно-художня діяльність відкриває особливу діалектику суб'єктивно-об'єктивних відношень, в яких суб'єктивний момент виступає на перший план. У всіх сферах предметно-художньої діяльності дитини основним моментом є об'єктивна реальність. Її ідеальне відображення і духовне втілення результатів складають базу творчої діяльності. Однак, якщо в науковій творчості достатньо об'єктивної реальності чи об'єктивної істини і, звичайно, суб'єкта творчості, то в духовно-практичній діяльності в доповнення до об'єктивної підключається як необхідний елемент і реальність суб'єктивна. До останньої ми відносимо дійсність, яка переповнена почуттями, думками людини. Суб'єктивна реальність – це уявлення про життя, яке створюється самим митцем. Але воно має об'єктивний зміст, оскільки світогляд, погляди, переконання, почуття, смаки, ідеали, потреби і здібності суб'єкта є утвореннями не лише індивідуальними, але й об'єктивно-обумовленими, соціалізованими.

Виклад основного матеріалу. У предметно-художніх видах творчості більш суттєве значення має рівень сформованості ціннісних орієнтацій дітей. Від суб'єкта творчого процесу вимагається досягнення такої гармонії, в якій відкриваються істинні шляхи до прекрасного. Без розкриття естетичних якостей світу взагалі не може відбутись естетичне перетворення, тим більше – створення художніх цінностей. Діалектична взаємодія засвоєння та перетворення, як відомо, є характерною рисою будь-якої людської діяльності. Тому і художню культуру особистості слід вивчати у тісному зв'язку з її естетичним розвитком і формуванням у неї здатності сприймати світ через призму прекрасного.

Поряд з іншими видами предметно-художньої діяльності, мистецтво, як відомо, є найбільш повним вираженням творчо-естетичних здібностей. Перед усім воно є за своєю природою платформою для реалізації ціннісного підходу. І будь-який витвір мистецтва тільки тоді й отримує визнання людей, коли він несе у собі нові художньо осмислені знання про життя людей, їх духовні прагнення і потреби.

Добре відомо, що сприймання творів мистецтва може мати різний ступінь складності й повноти. Багато залежить від того, хто сприймає, від його готовності чи неготовності

до такої діяльності, від факторів впливу на процес сприймання творів мистецтва. Психологічний вплив на збагачення духовного світу дитини визначається особливостями її естетичного досвіду, колом її інтересів, рівнем сформованості ціннісних орієнтацій тощо. Неадекватне ставлення до мистецьких творів пояснюється недостатнім художнім розвитком особистості. Воно виникає через те, що не була посправжньому пережита повнота думок, почуттів під час спілкування з творами високого мистецтва. Немає сумніву, що в залежності від художньої сприйнятливості дитини, масштабності її художнього мислення буде формуватись її ставлення до життя. Але важливо інше. Чи будуть ці думки й міркування підійматись до філософських життєвих узагальнень, чи будуть торкатись вузьких життєвих тем? Це залежить від характеру самого художнього образу, від усього ідейного змісту, який в цьому образі втілений. Якщо ідеї дрібні, сірі, якщо в них немає нічого, що б збагачувало духовний світ особистості і вони не дають можливості по-новому поглянути на яку-небудь сторону дійсності й інакше осмислити її, то й самий відгук людини на сприйнятий художній образ буде малозмістовним. Коли ж твір мистецтва сприйнятий повноцінно і те, що висловлено в художньому образі, набуває нового значення для того, хто сприймає, тоді його реакція на твір стає особливо виразною. З'являються різні думки, уявлення про себе самого, про природу та її сили, про долю, про боротьбу добра зі злом. І всі ці думки, міркування виникають на тлі різноманітних переживань. Цей процес приводить дитину до нового пізнання дійсності, народжує бажання знову його пережити [1].

Викликає певне занепокоєння той факт, що сучасний вчитель слабо підготовлений до оцінки проявів художності у праці та, навпаки, праці в мистецтві. На жаль, до сьогоденного дня вчителем не усвідомлене важливе методологічне питання освіти – навіщо в ній присутній у вигляді навчальних предметів той чи інший досвід людства, зокрема досвід мистецтва. Науковий, навіть скоріше абстрактно-математичний, логічний підхід до усіх предметів призвів до того, що навіть мистецькі предмети були побудовані лише з позицій точності. Оскільки у точності вони поступаються фундаментальним наукам, то вони були відкинуті на другий план.

Адже в них все, навіть знання, є неточними – вони емоційні, а відповідно, суб'єктивні, особистісні. Творчий учителя має усвідомити, що у школі на рівних умовах мають бути як науки, так і мистецтво. Але серед них слід виділити ті предмети, що забезпечать на сьогоднішній день розв'язання найбільш занедбаних проблем розвитку. А це саме ті предмети, що формують ставлення до світу у єдності почуття і думки, предмети, які є найбільш відкритими для розвитку творчої фантазії – предмети мистецтва [4].

Урок трудового навчання повинен мати естетико-виховний смисл. Тому організація саме предметно-художньої діяльності на основі ціннісного підходу набуває першорядного значення. Відмова від суцільного технологізму дає змогу переключити свідомість дітей на інші критерії оцінки продукту праці – художньо-ціннісні.

Вироби, які виготовляють молодші школярі, можуть і повинні містити ознаки художнього образу. Це має бути своєрідна предметно-пластична метафора – художньо-емоційний відгук на дійсність.

Декоративна робота на уроках трудового навчання є ключовою у формуванні ціннісних орієнтацій молодших школярів та повинна містити у собі такі етапи:

- а) емоційне сприймання творів мистецтва;
- б) пізнання художніх особливостей творів;
- в) пояснення культурно-історичного змісту і цінності витвору;
- г) поглиблене уявлення про художній образ;
- д) співставлення творів народного мистецтва з сучасними творами професійного декоративно-прикладного мистецтва;
- е) предметно-художня робота учнів на основі естетичного освоєння народного мистецтва і дійсності [5].

Розв'язанню завдань формування ціннісних орієнтацій молодших школярів на уроках трудового навчання сприятиме виконання учителем початкових класів наступних рекомендацій:

- варто системно залучати дітей до різноманітних видів художньо-творчої діяльності, яка будуватиметься на сприйманні та естетичній оцінці творів декоративно-прикладного мистецтва та освоєнні засобів його художньої виразності.
- потрібно спонукати молодших школярів втілювати набутий художньо-естетичний досвід від спілкування із

народним мистецтвом у власній творчості.

- працюючи над розвитком здібностей до художньої творчості, слід враховувати, що здібності тісно пов'язані з потребами, інтересами та іншими мотивами діяльності школяра.
- потрібно включати у структуру уроків завдання, що ґрунтуються на використанні зображувальних засобів різних видів декоративно-прикладного мистецтва.
- варто брати до уваги сенсорний та естетичний досвід, який був здобутий дитиною раніше, в організації процесу сприймання та естетичної оцінки творів декоративно-прикладного мистецтва, використовуючи в цьому процесі знання дітьми усної та музичної народної творчості [3].

Висновки. Отже, реалізація художньо-ціннісних педагогічних технологій на уроках трудового навчання передбачає залучення дітей до різних видів предметно-художньої діяльності, зокрема: паперової пластики, бісерного плетіння, витинання, писанкарства, гончарства, вишивання тощо. Включення учнів у предметно-художню діяльність сприяє гуманізації освітнього процесу в початковій школі.

Література:

- Колотило О. Педагогічні умови розвитку художньо-образного мислення молодших школярів / Оксана Колотило // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. – Кіровоград, 2013. – Вип. 17, кн. 1. – С. 336–344.
- Кучерюк Д.Ю. Эстетика труда: ценностные отношения, творчество, человек. – К.: Вища школа. 1989. – 214с.
- Старовойт Л.В. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі трудового навчання / Л.В. Старовойт // Scientific Journal «Science Rise» Pedagogical Education. – Kharkiv, 2016.-№ 3/5(20). –Р.58-63.
- Старовойт Л.В. Художньо-естетичне виховання дошкільників засобами ліплення // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Випуск 43. / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін.– Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. –С. 131-135
- Шульга Р.П. Искусство и ценностные ориентации личности. – К.: Наукова думка, 1989. – 253с.

Використання сучасних технологій при навчанні іноземному говорінню у старшій школі

Савчук М.С.* Кравченко Н.К.**

*Студентка 1 курсу ОС «Магістр»

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Кандидат філологічних наук, професор

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ключові слова: розумова діяльність, освітній процес, мультимедійні засоби, світова мережа.
Keywords: mental activity, educational process, multimedia, world network.

Сучасні реалії диктують необхідність нового підходу і використання інновацій у викладанні іноземних мов. Це пов'язано, перш за все, з інтенсивним розвитком глобальної комп'ютерної мережі. Актуальність даної теми полягає в тому, що в даний час активно здійснюється впровадження нових інформаційних технологій в освітній процес у вищих навчальних закладах України. Зосередження сучасних технічних засобів навчання сприяє модернізації навчального процесу, активізує розумову діяльність, сприяє розвитку творчості викладачів, дозволяє проводити дистанційне навчання, розвиває систему безперервної освіти, тим самим підвищуючи ефективність освітнього процесу. Сьогодні в вітчизняних і зарубіжних виданнях комп'ютеризація навчального процесу та впровадження інноваційних технологій розглядається як один з актуальних факторів організації навчання іноземним мовам. Зміни, які відбуваються на теперішній час в українському суспільстві, осучаснення освітньої системи країни, новітні досягнення в галузі теорії та практики навчання іноземних мов ставлять перед освітньою системою України необхідність оновлення змісту та методів застосування інноваційних підходів до викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Для сучасного суспільства притаманне чітке соціальне замовлення на володіння іноземними мовами. Інтеграція України у світовий та європейський простір викликає потребу у певних змінах у галузі освіти. Особливо це визначається у такій галузі, як викладання іноземних мов у вищій школі. Інноваційні інтернет технології призвели до вдосконалення системи навчання іноземним мовам: змінюються методи і форми викладання, зміст діяльності викладача, аудиторні та самостійні роботи студентів. Нові методи і форми викладання зорієнтовані на активну пізнавальну діяльність осіб, що навчаються. Реформування системи вищої освіти орієнтується на перспективні європейські тенденції в цій сфері. Вимоги до якості підготов-

ки фахівців у сфері міжнародного права, здатних здійснювати свою роботу, спираючись на знання іноземної мови в системі вищої професійної освіти в Україні, постійно підвищуються.

Технологічність стає сьогодні головною характеристикою діяльності викладача і означає перехід на вищий щабель організації освітнього процесу.

Нововведення стосуються найрізноманітніших аспектів навчального процесу, починаючи зі зміни організації простору в аудиторіях, оснащенням навчальних класів сучасними технічними засобами і закінчуючи апробацією нових освітніх технологій на практичних заняттях і під час самостійної підготовки з використанням великої кількості онлайн компонентів і інтернет ресурсів.

Останнім часом у розвинених зарубіжних країнах відзначається тенденція до розвитку використання онлайн – технологій в освіті.

Використання нових інформаційних технологій у викладанні є одним з найважливіших аспектів вдосконалення та оптимізації навчального процесу, збагачення арсеналу методичних засобів і прийомів, що дозволяють урізноманітнити форми роботи і зробити урок цікавим і незабутнім для учнів.

Унікальна роль, яку інформаційно-комунікативні технології грають в поліпшенні якості освіти, заснована на їх здатності ефективно сприяти виконанню як необхідних, так і достатніх умов для забезпечення якості освіти. Сучасний рівень розвитку ІКТ значно розширює студентам і викладачам доступ до освітніх і професійних ресурсів, покращує можливість і результативність управління і окремими установами, і системою освіти в цілому, сприяє інтеграції національної системи освіти у світову мережу, значно полегшує доступ до міжнародних ресурсів в галузі освіти, науки і культури. Українські та зарубіжні викладачі виділяють

п'ять основних напрямків застосування інформаційно-комунікаційних технологій та сприяють формуванню комунікативної компетенції:

1. Використання готових мультимедійних продуктів і комп'ютерних навчальних систем.

2. Створення власних мультимедійних та навчальних програм.

3. Створення власних мультимедійних презентацій.

Інтернет-технології навчання не тільки значно збагачують зміст навчання мовним матеріалом, але і забезпечують аудіо-візуальну наочність вживання мовних зразків реальної комунікації. Таким чином, одночасно знімаються труднощі, пов'язані з предметом спілкування і засобами спілкування, що перешкоджають реалізації комунікативної потреби учнів.[1]

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій кардинально змінює процес навчання, але одне залишається незмінним – значущу роль на уроці іноземної мови відіграє викладач. Він стає консультантом і координатором навчального процесу. Розширення меж подачі матеріалу, його пояснення, відпрацювання та контроль застосування його студентами робить процес навчання у вищому навчальному закладі більш зручним, швидким, цікавим і результативним як для студента, так і для викладача. Використання засобів ІКТ в навчанні збільшує мотивацію до самостійної навчальної діяльності та активність учня, становленню особистості учня за рахунок розвитку його здатності до утворення, самовиховання, самонавчання, самоактуалізації, самореалізації. Інформаційні технології надають наступні можливості:

1. Рационально організує пізнавальну діяльність студентів в ході навчального процесу.

2. Зробить навчання більш ефективним, залучаючи всі види чуттєвого сприйняття студента в мультимедійний контекст і озброюючи інтелект новим концептуальним інструментарієм.

3. Побудує відкриту систему освіти, що забезпечує кожному індивіду власну траєкторію навчання.

4. Залучає до процесу активного навчання категорії дітей, що відрізняються здібностями і стилем навчання.

Комп'ютеризація навчання іноземної мови допомагає полегшити доступ до інформації прискорити час вивчення мови. На даний момент існує величезний вибір мультимедіа продуктів, інтернет-сторінок, що містять інформацію, необхідну для вивчення іноземної мови, електронних підручників, баз даних з тематичними текстами і вправами.

На теперішній час мультимедіа займають важливе місце у розвитку інформаційного суспільства та мають використовуватися під час навчання. Мультимедійні засоби навчання, за С.У. Гончаренко, – це комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео. Мультимедійні системи надають користувачеві персонального комп'ютера такі види інформації: текст; зображення; анімаційні картинки; аудіо коментарі; цифрове відео. Технології, які дозволяють з допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти і водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну інформацією, називаються мультимедійними.[2]

Актуальності набуває проблема формування суспільно-активної, творчої, компетентної особистості, яка самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення. Останнім часом широкого розповсюдження в педагогічній практиці набули інтерактивні технології навчання, сутність яких у тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учасників. Однією з інтерактивних технологій навчання є проектна робота, яка передбачає створення проекту одним, двома чи групою вихованців. Робота над проектом дозволяє задіяти в процесі навчання не тільки інтелект, досвід, свідомість людини, а також її почуття, емоції, волю якості, сприяє «зануренню» в навчальний матеріал, визначенню особистістю свого емоційно-ціннісного ставлення до нього, підвищенню ефективності, засвоєння. Проектна робота передбачає включення механізмів запам'ятовування й відтворення інформації іншим; застосування знань у варіативних ситуаціях; розуміння причинно-наслідкових зв'язків; наведення аргументів і доказів. Проектна діяльність сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організацьких здібностей, стимулює процес саморозвитку. Метод проектів сприяє не лише розкриттю можливостей і здібностей, а й усвідомленню, оцінці особистісних ресурсів, визначенню особистісно значущих і соціально ціннісних перспектив.

Нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіо-візуальний формат, надають такі можливості, які традиційні підручники надати не можуть. На теперішній час існують різні способи застосування засобів мультимедіа в навчальному процесі, в тому числі: використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; забезпечення дистанційної форми навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів); створення презентацій навчального матеріалу; здійснення проективної і дослідницької діяльності учнів тощо.[7]

Література

- Вардашкіна Е.В. Использование информационно-коммуникационных технологий в обучении английскому языку студентов неязыковых ВУЗов // Инновации в науке: сб. ст. по матер. V междунар. науч.-практ. конф. Часть II. – Н.: СибАК, 2011.
- Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 522 с.
- Петрошук О. П. Навчальний посібник з курсу методики навчання іноземних мов. – К., 2002.
- Скалкін В. Л. Основи навчання іноземних мов. – М., 1982. – С. 65 – 66.
- Скляренко Н. К. Як навчати сьогодні іноземних мов (концепція) // Іноземні мови. – 1995. – № 1.
- Смоляникова І.А. Конгресс конференций «Информационные технологии в образовании» [Электронный ресурс] / И.А. Смоляникова, Ресурсы ИКТ как технологическая составляющая учебной среды для формирования иноязычной компетенции. – Режим доступа: <http://ito.edu.ru/2003/II/2/II-2-2196.html>
- Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>

Деякі аспекти арт-терапевтичної роботи з дітьми – жертвами домашнього насильства

Гордієнко Н.В.* , Винник З.І.**

**Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

***Магістрантка кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Однією з актуальних соціальних проблем сьогодення як в Україні, так і у цілому світі, є проблема домашнього насильства, яка розглядається в якості однієї з найбільш поширених форм порушення прав людини. За висновками Міжнародного дослідницького центру «Інститут економіки і миру», Україна посідає восьме місце в десятці найбільш небезпечних країн світу і 156-е місце в загальному рейтингу мирних країн та держав із найбільшими проявами насильства [5]. Свідченням тому є те, що «... понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками.... Діти скривджених матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками» [5, с.7].

Наслідки домашнього насильства щодо дітей можуть носити як актуальний, так і відтермінований характер, що проявляється у порушенні фізичного і психічного розвитку дитини, стають причиною різного роду соматичних захворювань, особистісних та емоційних порушень, деформацій соціалізації тощо. І стосуватися ці наслідки можуть не тільки самої постраждалої дитини, її найближчого оточення, але й суспільства в цілому, оскільки насильство здатне «перетворювати вихованих у насильстві дітей у жорстоких дорослих» [6, с. 58].

Пережите в дитинстві насильство, за висновками науковців, здатне формувати й відповідний життєвий сценарій майбутньої сім'ї, адже на сьогодні вже не потребує доведення той факт, що дорослі люди, які зазнали домашнього насильства в дитячі роки, й самі вдаються до насильницьких дій по відношенню до членів своєї сім'ї, до власних дітей [1]. І, таким чином, коло замикається. А це, своєю чергою, вимагає пошуку шляхів, здатних це коло розірвати.

Коли говорять про те, що домашнє насильство стосовно дитини формує її певний життєвий сценарій, то варто брати до уваги й той факт, що цілком прогнозованим є й такий його варіант – у дитини, яка зазнала насильства в сім'ї, може сформуватися комплекс жертви, безпорадність у вирішенні виникаючих проблем [7]. А, отже, це означає, що така дитина вимагає комплексної цілеспрямованої реабілітаційної роботи з нею.

Дана соціальна проблема лише віднедавна почала усвідомлюватися в нашій країні як особливо гостра і масштабна, що породжує багато інших актуальних як соціальних, так і особистісних проблем, стала предметом широкого громадського та наукового дискурсу, завдяки чому у суспільстві поступово почало формуватися нове розуміння феномену домашнього насильства – не тільки як тілесних ушкоджень жертви, які можна побачити одразу, але й як систематичного психологічного тиску, обмеження базових життєвих потреб – тобто усього того, що зазвичай дається взнаки не з першого погляду, не одразу, але травмує людину не менше, ніж фізичне насильство. Почало формуватися усвідомлення й того, що для вирішення цієї проблеми потрібна цілеспрямована кропітка профілактична робота, спрямована як на реабілітацію постраждалих від насильства, так і на корекцію поведінки кривдників, щоб уникнути рецидивів. А, отже, дедалі актуальнішою стає проблема запобігання та протидії насильству в сім'ї, пошуку найбільш оптимальних та ефективних шляхів цієї роботи.

Різні аспекти запобігання та протидії домашньому насильству в останні десятиріччя стали об'єктом пильної уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Оскільки діти виступають найбільш вразливою категорією жертв домашнього насильства внаслідок браку досвіду, неспроможності самостійно відстоювати свої права і кордони, особлива увага серед науковців і практиків спрямована на питання профілактики та протидії домашньому насильству щодо дітей. Зокрема даний аспект висвітлено у працях І. Алексєєва, О. Балакіревої, О. Безпалько, А. Бондаровської, О. Бондарчука, Я. Бордіян, Л. Булах, О. Газмана, Т. Говорун, Т. Журавель, О. Кікінежді, М. Ліборакіної, Л. Мороз, І. Трубавіної, Н. Шведової, О. Шинкаренко та ін.

Усе частіше увагу науковців привертають і питання реабілітації дітей-жертв домашнього насильства і, зокрема, арт-терапевтичної роботи з ними, що знайшло відображення у працях таких дослідників, як В. Анисімов, Г. Вітак, О. Вознесенська, І. Мачуська, Р. Павлюк, М. Сидоркіна, Є. Таранова, С. Хлебнік, Ю. Шевченко та ін.

Метою даної статті є висвітлення окремих аспектів організації арт-терапевтичної роботи з дітьми, які зазнали домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Арт-терапевтична робота з дітьми-жертвами домашнього насильства виступає не тільки потужним засобом реабілітації, допомоги дітям пережити отриману травму, але й засобом попередження наслідків цієї травми, які зазвичай є довгостроковими і можуть виражатися у порушеннях фізичного й психічного розвитку, соматичних захворюваннях, особистісних та емоційних порушеннях, зниженій самооцінці, ворожому ставленні до оточуючих, відбиватися на соціальному становленні неповнолітніх й т.ін.

Як свідчить практика, дитина, яка стала жертвою насильства в сім'ї, зазнає труднощів у вербалізації свого стану, своїх проблем і переживань. З огляду на це, саме арт-терапія як особливий метод особливого лікування дитини за допомогою мистецтва, художньої творчості допомагає їй звільнитися від своїх страхів, зняти тривожність і напругу, виплеснути на зовні весь негатив, що ховається у підсвідомості, всі негативні емоції за допомогою власних зцілювальних символів, виразити себе кольором, формою, рухами тощо.

Відомий науковець, автор численних праць, присвячених висвітленню теоретико-практичних засад організації арт-терапевтичної роботи з різними категоріями клієнтів, професор О. Копитін, відзначаючи цінність арт-терапевтичних засобів у роботі з дитиною-жертвою домашнього насильства, наголошує на тому, що завдяки художнім матеріалам і образам в ролі посередників транзакцій дитини з фахівцем встановлюється оптимальна для дитини дистанція у її відносинах зі спеціалістом, що, з одного боку, набуває особливого значення для встановлення позитивного, ненав'язливого контакту фахівця з травмованою дитиною, а з іншого боку, – дозволяє дитині зберігати свої кордони. Натомість використання вербальних засобів комунікації, на переконання науковця, робило би дитину, яка постраждала від насильства, занадто вразливою у терапевтичному сенсі [2, с.11].

Організація арт-терапевтичної допомоги жертвам домашнього насильства передбачає різні варіанти індивідуальної і групової роботи, спрямованої на використання широкого спектру видів, методів і технік терапевтичного впливу, арсенал яких надзвичайно різноманітний. Дослідники означеної проблеми виокремлюють такі види арт-терапевтичної роботи, як ізотерапію, танцювальну терапію, музикотерапію, іротерапію, кольоротерапію, лялькотерапію тощо, наголошуючи на тому, що кожен з цих видів, своєю чергою, має безліч арт-терапевтичних технік, використання яких залежатиме від багатьох чинників: віку дитини, її психологічної конституції та актуального стану, обраної форми (індивідуальна чи групова), цілей терапевтичного впливу тощо [3, с. 93]. При цьому сам процес цієї роботи може здійснюватися як у вигляді активної арт-терапії – шляхом спонукання дитини до самостійної діяльності, коли їй пропонується, наприклад, за допомогою кольору показати «страх», «гнів», «радість», «минуле чи майбутнє» й т.ін., так і за допомогою аналізу та інтерпретації вже існуючих творів мистецтва. Другий шлях в науковій аудиторії отримав назву пасивної арт-терапії. У практиці арт-терапевтичної роботи реалізуються обидва ці шляхи, найчастіше у вигляді їх поєднання.

Одним з найбільш поширених видів терапії мистецтвом прийнято вважати ізотерапію, яка володіє такою лікувальною властивістю, як катарсис, допомагає врівноважити емоційний стан дитини, яка опинилася у складній життєвій ситуації, оживити сферу її фізичних відчуттів, заблокованих у результаті травми, сприяє усвідомленню нею власних стереотипних, а часом і руйнівних патернів мислення і поведінки та опануванню нових і більш конструктивних, диференційованню взаємодії з оточуючими людьми і, як наслідок, вираженню подавлених почуттів, сприйняттю себе як особистості та зміцненню почуття власної значущості.

В ізотерапії використовується широкий спектр різноманітних засобів для зображення – фарби, олівці, фломастери, пастель, крейда. Тобто все те, що здатне залишати сліди на папері чи будь-яких інших поверхнях – скляних, дерев'яних, тканин-

них і навіть на камінні. Оскільки типовими наслідками насильства щодо дитини є переживання нею таких відчуттів, як страх, сором, гнів, ворожість до оточуючих, занижена самооцінка, то, як відзначає науковець М.Кисельова, вільний вибір дитиною засобів ізотерапії, вільне, без будь-яких обмежень їх використання допомагає їй символічно демонструвати свої почуття і потреби, сприяє вивільненню від внутрішніх конфліктів і напруги, подоланню стресових станів [4].

Завдяки образотворчій діяльності відбувається осмислення дитиною оточуючої дійсності та власних взаємин з нею. При цьому для дитини, яка стала жертвою домашнього насильства, обраний нею образотворчий матеріал, його кольорова гама і сам образ виступають своєрідним засобом психологічного захисту, до якого вона звертається у важких для себе обставинах. А, отже, для фахівця кожен малюнок дитини, в якому вона природним, спонтанним способом виражає свої почуття, є невичерпним джерелом діагностики і корекції її внутрішнього стану та відносин з оточуючим світом. Маючи максимум свободи для прояву ініціативи і необхідний для цього фізичний і психологічний простір (а це одна з важливих умов проведення терапевтичного заняття), дитина у своїх малюнках може зображувати фантастичні образи, що відбивають особливості бачення нею багатьох особистісних проблем, а, отже, й її взаємовідносин із собою, сім'єю, оточуючим світом. Вона може творити і руйнувати образи, вбивати їх та оживляти, за допомогою образів-символів демонструвати своє бачення минулого і майбутнього. При цьому для фахівця важливо побачити та проаналізувати «сигнали», які містяться в цих малюнках, для того, щоби використовувати їх для побудови діалогу з дитиною, коригувати її внутрішній світ.

Оскільки жертвою насильства дитина може стати в будь-якому віці, у практиці арт-терапевтичної роботи існують певні особливості використання ізотерапії як методу корекції, так і як методу діагностики. З цього приводу практики радять, наприклад, у роботі з дітьми 3-5 років надавати перевагу ігрові та казкотерапії з елементами терапії мистецтвом, оскільки в цьому віці діти тільки починають освоювати способи зображення. Від 6-и і до 10-и років ці види арт-терапевтичної роботи використовуються активно, однак усе більшого значення набуває ізотерапія у порівнянні, наприклад, з терапією ігровою.

Щодо індивідуальної та групової арт-терапевтичної роботи, то і тут існують певні застереження. Зокрема, у роботі з дітьми підліткового віку рекомендовано надавати перевагу груповим формам, натомість чим молодша за віком дитина, тим більше уваги слід їй приділяти у процесі індивідуальної роботи, поступово розширюючи застосування різних арт-терапевтичних технік.

Висновки. Важко переоцінити роль арт-терапії у роботі з дітьми, які постраждали від насильства в сім'ї, адже використання методів арт-терапії допомагає дітям пережити психотравмуючу ситуацію та впоратися з нею, позбавитись страху і фобій, опанувати нові патерни поведінки, повірити в себе.

Література

- Алексеева И. А. Дети риска. Практические аспекты психологической помощи детям, пострадавшим от насилия / Алексеева И. А. – СПб.: «Новые шаги», 2002. – 147 с.
- Арт-терапия жертв насилия / Сост. А. И. Копытин. – М.: Психотерапия, 2009. – 144 с.
- Астремська І. В. Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі: навчальний посібник / І. В. Астремська. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 396с.
- Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М.В. Киселева. СПб.: Речь, 2006. – 125 с
- Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / уклад.: Г.Ю. Мустафасв, І.І. Довгаль. – К.: Б.в., 2011. – 192 с.
- Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навч. посіб. / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.
- Черепанова Е.М. Психологический стресс: Помоги себе и ребенку Книга для школьных психологов, родителей и учителей / Е.М. Черепанова – М.: Издательский центр «Академия», 1997. – 96 с.

Досвід реалізації сімейноцентрованої моделі допомоги дитині з особливими потребами в діяльності львівського навчально-реабілітаційного центру «джерело»

Гордієнко Н.В.* Міловська А.І.**

**Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

***Магістрантка кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Однією з найбільш тривожних світових тенденцій кінця ХХ – початку ХХІ століття стало неухильне зростання кількості людей з особливими потребами. Так, зокрема, за даними державної служби статистики на 01.01.2018 року їх налічувалося 2635591 особа, з них дітей до 18 років 159044. При цьому у Львівській області даний показник є одним з найвищих (10 917 дітей-інвалідів) і посідає друге місце після Дніпропетровської області, де проживають 13 207 дітей-інвалідів [4, с.64].

Традиційне надання допомоги дітям з особливими потребами довгий час здійснювалося в Україні у формі створення спеціалізованих освітньо-виховних установ, як правило, інтернатного типу. Однак це призводило до поступового посилення ізоляції даної категорії дітей в суспільстві, а умови родинної депривації край негативно позначалися на їх соціальному становленні.

Задекларована в Україні соціальна модель інвалідності зумовила втілення у процес реабілітації дитини з інвалідністю сімейноцентрованої моделі та її удосконалення на основі використання передового зарубіжного досвіду реабілітаційної роботи як з дитиною, яка має особливі потреби, так і з сім'єю, в якій вона виховується. І найголовніше – зумовила новий погляд на значення інституцій, здатних втілювати цей досвід у життя, на значення сім'ї та соціально-реабілітаційних центрів для осіб з інвалідністю.

Різні аспекти соціальної роботи з дітьми з особливими потребами та сім'ями, в яких виховується дана категорія знайшли відображення у роботах таких науковців, як Н. Бастун, С. Богданов, Л. Бондарчук, О. Іванова, А. Іпагов, Р. Кравченко, А. Кукурудза, В. Мартинок, В. Мозговий, Н. Лаєвська, К. Міщенко, В. Пасічник, О. Петрос, С. Пузін, О. Романчук, Т. Семигіна, В. Стародубов, А. Шевцов та ін.

У той же час питання сучасних підходів до комплексної реабілітації дітей з особливими потребами, починаючи з раннього віку, у діяльності навчально-реабілітаційних центрів на основі сімейноцентрованої моделі соціальної роботи з ними тільки починають ставати об'єктом уваги вітчизняних

науковців.

Метою даної статті є висвітлення досвіду соціально-реабілітаційної допомоги особам з інвалідністю та членам їх сімей в діяльності Львівського міського навчально-реабілітаційного центру «джерело».

Виклад основного матеріалу. Показовою слід вважати саму історію створення Львівського навчально-реабілітаційного центру «джерело», початок якої закладено 1993 року саме за ініціативи батьків дітей з церебральним паралічем львів'ян Мирослава Николаєва та Миколи Сварника, а також волонтерів з Канади, які мали українське коріння – Зені Кушпети та Оксани Кунанець-Сварник, які на той час вже були активними учасниками міжнародного руху за права інвалідів та їх інтеграцію у суспільство. Дозволимо собі відзначити, що в історичному плані це був той період, коли діти з особливими потребами зазвичай перебували у спеціальних закладах, а їх виховання у сім'ї розцінювалося скорше як виняток, аніж як правило.

Фактично від самого початку існування центр «джерело» першим цілковито взяв на себе державну функцію допомоги та захисту дітей з особливими потребами, надаючи всі послуги безкоштовно. На сьогоднішній день послугами даного центру скористалися понад 5500 осіб віком від кількох тижнів до 45 років.

У навчально-реабілітаційному центрі «джерело» функціонують декілька відділень, де різновікові особи з особливими потребами та члени їх сімей мають змогу отримувати комплексні реабілітаційні послуги: раннього втручання, садок – школа, розвитку дитини, майстерні. Діяльність цих відділень побудована на основі спадкоємності, що передбачає поступовий й органічний перехід дитини від найнижчого до максимально вищого рівня соціальної реабілітації.

Особливо варто наголосити, що саме фахівці «джерела» були одними з перших в Україні, хто започаткував соціальну роботу за програмою раннього втручання на основі сімейноцентрованого підходу до реабілітації дітей з особливими потребами. З цього приводу науковець О. Романчук, відомий

в Україні фахівець в галузі реабілітації осіб з інвалідністю, який значний відрізок свого життя присвятив роботі у Львівському навчально-реабілітаційному центрі «Джерело», відзначав, що «...розвиток програм раннього втручання вплинув на зміну нашого способу сприйняття неповносправної дитини через усвідомлення, що реально діти і сім'я — це одне ціле, ми не можемо клінічно розглядати дитину окремо від її сім'ї» [2, с.150].

Інноваційність соціальної роботи в рамках програми раннього втручання відзначалася такими ключовими ознаками, як ранній її початок – від народження до трьох–шести років, що передбачає постійний моніторинг вікової та індивідуальної динаміки розвитку дитини, та командна робота фахівців – медиків, реабілітологів, психологів, соціальних працівників та соціальних педагогів тощо, які працюють не тільки з дитиною, але й її найближчим оточенням – батьками, сестрами-братями [1].

Ми не випадково особливо увагу звертаємо саме дану ланку роботи фахівців навчально-реабілітаційного центру «Джерело», адже навіть на сьогоднішній день вчасна діагностика проблеми дитини у ранньому віці, коли її розвиток особливо піддається впливу, активне включення батьків в реабілітаційний процес – усе ще залишається однією з найбільш слабких ланок системної соціально-реабілітаційної роботи. І причина цього полягає не тільки в обмеженій кількості центрів раннього втручання в Україні, але й у відсутності своєчасної екстреної психологічної та соціальної допомоги батькам одразу при встановленні діагнозу дитини через відсутність в закладах охорони здоров'я (пологових будинках, лікарнях) таких фахівців, як психолог, соціальний працівник. Одразу відзначимо, що в багатьох зарубіжних країнах це звичайна практика. Не менш важливу причину ми вбачаємо також у недостатній поінформованості населення щодо такого виду послуг та інституцій, які їх надають.

За влучним висновком українського науковця С. Харченко, саме завдяки ранній інтервенції створюється бар'єр на шляху виникнення можливих вторинних порушень у дитини, що дозволяє говорити про превентивну сутність раннього втручання у роботі з дитиною-інвалідом та сім'єю, в якій вона виховується [3].

Відділення раннього втручання у навчально-реабілітаційному центрі «Джерело» передбачає реалізацію комплексу програм роботи з дітьми і сім'єю за такими програмами:

— фізичної реабілітації дитини, яка реалізується шляхом проведення індивідуальних занять з дитиною реабілітологом за присутності батьків, з якими даний фахівець також проводить навчання щодо формування в них практичних умінь і навичок розвитку основних моторних функцій та дрібної моторики у дитини та формування в неї навичок самообслуговування;

— інтерактивного відеотренінгу, спрямованої на виявлення як позитивних моментів комунікації батьків і дитини, так і негативних, над подоланням яких фахівець і працює з батьками. З цієї метою здійснюється відеозапис звичайних ситуацій взаємодії дитини та батьків, який в наступному аналізується під час спеціальних зустрічей фахівця з батьками, що дає можливість визначити перспективні короткочасні цілі вдосконалення стилю спілкування;

— програми «Батьки для батьків», що передбачає проведення просвітницької роботи з батьками, організацію спільного дозвілля батьків і дітей та літніх таборів за участю волонтерів. З цього приводу О.Романчук зазначає, що в батьків, які брали участь у цій програмі, «менша частота депресій; вища самооцінка та впевненість у власних силах; ...позитивна та реалістична адаптація до неповносправності дитини» [2, с. 228];

— програми підтримки братів-сестер неповносправної дитини «Мій брат – моя сестра», що передбачає проведення індивідуальних консультацій як для батьків стосовно налагодження правильних взаємостосунків у сім'ї між дитиною з особливими потребами та здоровими дітьми (на рівні сімейної підсистеми «діти-діти»), так і для здорових братів і сестер неповносправної дитини;

— організація роботи за програмою «Сім'я» здійснюється виключно з членами однієї сім'ї і передбачає проведення занять одночасно з дитиною і батьками за індивідуальним планом роботи; психолого-педагогічну підтримку членів сім'ї; залучення здорових братів і сестер до проведення занять.

Зауважимо, що кожен із цих чотирьох напрямів не може розглядатися окремо, адже вони взаємопов'язані та сприймаються як єдине ціле в рамках сімейноцентрованого підходу.

Оскільки програми раннього втручання розраховані на дітей раннього віку й працюють на їх інтеграцію у суспільство, виходом із цих програм є дитячі дошкільні установи. Саме тому у «Джерелі» діє відділення «Садок – школа». Дане відділення, спрямоване на реалізацію денних реабілітаційних послуг для дітей від 3–4 до 18 років, щоденно відвідує 126 осіб. Серед послуг, які отримують відвідувачі відділення «Садок – школа», психолого-педагогічна реабілітація; фізична реабілітація; соціально-побутова реабілітація. Крім того, до їх послуг ще й програми відділення «Розвиток дитини», де заняття проводяться логопедом, психологом, фахівцем з фізичної реабілітації та спеціальним педагогом. Провідним завданням даного відділення Центру є підготовка до вступу у дитячий садок та до навчання у школі.

У «Джерелі» на даний час діють дві дошкільні групи дітей з особливими потребами та шість класів школи. Дитина може відвідувати садочкову групу (від 3–4 до 10 рр.). Після виповнення 10 років її переводять у так звану школу, де вона перебуває до 18 років.

Навчання кожної дитини відбувається згідно з індивідуальним планом розвитку за програмами самообслуговування, працетерапії (навчання готувати страви, прибирати і т.п.), комп'ютерна програма (набір текстів, користування соціальними мережами, пошук у гугл), догляд за городом (грядка зі спецобладнанням, адаптована під візки), арттерапії (виготовлення листівок та картин) й інше.

Для осіб з інвалідністю від 18 і більше років у реабілітаційному центрі «Джерело» працює денне відділення «Майстерні», яке вже понад 10 років щодня приймає по 50 дорослих осіб з важкими фізичними, інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку. Ще донедавна вони були максимально обмежені у спілкуванні, оскільки вимушені були весь час проводити дома. «Джерело» повертає цих людей до активного життя, до усвідомлення ними своєї користності та потрібності для суспільства через працю, творчу діяльність.

У цьому відділенні неповносправні особи мають змогу розвивати наявні таланти – малювати, співати, займатися театральним мистецтвом. Результати цієї діяльності вони презентують під час благодійних аукціонів благодійних концертів та вистав. Але найважливіше – уся ця робота має надзвичайно високий терапевтичний ефект.

Висновки. Сімейноцентрована модель реабілітації дитини з особливими потребами зумовлена науково доведеною закономірністю: від ступеня адаптованості родини до нових умов життєдіяльності у зв'язку з народженням дитини з особливими потребами залежатиме й ступінь соціальної адаптації самої дитини-інваліда. А результативність реабілітації дитини, своєю чергою, залежить від результативності реабілітації її батьків, від їх реабілітаційної активності та сформованої реабілітаційної культури.

Література

- Деякі питання реалізації пілотного проекту «Створення системи надання послуг раннього втручання : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 948-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/948-2016-%D1%80>.
- Романчук О. Неповносправна дитина в сім'ї та в суспільстві / О.Романчук. – Львів: Свічадо, 2008. – 334с.
- Соціальна робота з різними категоріями клієнтів / за ред. С.Я. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 198 с.
- Соціальний захист населення. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 122 с.

Актуальні тенденції життєдіяльності української сім'ї та проблеми сучасного сімейного виховання

Гриник І.М.*, Комаричин М.

**Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

***Магістрант кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Соціально-економічні та соціально-політичні зміни, які відбуваються в Україні впродовж останніх десятиліть разом із значним позитивом зумовили водночас виникнення цілої низки проблем у функціонуванні сучасної української сім'ї, що особливо відбилася на становищі дітей та специфіці родинного виховання. Вітчизняні науковці і практики сьогодні вимушені констатувати, що українська сім'я як соціальний інститут перебуває у стані гострої кризи, а це, своєю чергою, негативно відбивається на виконанні нею основних функцій її життєдіяльності, при цьому особливо гостро позначається на здатності сім'ї реалізувати головну функцію – виховання дітей. Даний висновок підтверджується й цілою низкою наукових досліджень, проведених Національним інститутом соціологічних досліджень, Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Центрами соціальних служб для дітей сім'ї та молоді та оприлюдненими доповідями Президенту та Кабінету Міністрів України [1; 2; 4].

Різні аспекти сучасного сімейного виховання, виховного потенціалу сім'ї (факторів, умов та шляхів його формування тощо) стали об'єктом пильної уваги та знайшли відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків: Т. Алексеєнко, Ю. Ашурко, І. Беха, Ю. Грицькової, Т. Демиденко, Т. Дмитрук, Д. Ельконіна, Д. Іванова, Т. Куликової, О. Калини, О. Кучмасової, Ж. Петрової, Н. Семенової, Т. Струтинської тощо.

Метою даної статті є окреслення актуальних тенденцій у життєдіяльності української сім'ї та проблем сімейного виховання в сучасних умовах України.

Виклад основного матеріалу. Насамперед вважаємо за доцільне висвітлити деякі протиріччя сучасної доби, що об'єктивно позначаються на життєдіяльності кожної української сім'ї та зумовлені, з одного боку, зовнішніми чинниками – насамперед державною політикою у сфері економіки, демографії, сім'ї й т.ін. і характеризують специфіку відносин між суспільством та сім'єю, а з іншого

боку, – цілковито залежать від самої родини та кожного її члена. Так, зокрема, внутрішні протиріччя, що виникають у сім'ї, відображають специфічні особливості змісту і характеру взаємодії між її членами у сфері їх взаємовідносин. Це насамперед протиріччя між цілями і діями сім'ї (що визначаються її ціннісними орієнтаціями); між декларованим та реальним способом життя сім'ї; між правами і обов'язками членів сім'ї, що зумовлено некомпетентністю, незнанням прав і обов'язків членів сім'ї стосовно один одного тощо; між новими завданнями, що стоять перед сім'єю і впливають із нових соціально-економічних умов і наявним досвідом їх вирішення, зумовленим застарілими поглядами й уявленнями, відсутністю сформованих життєвих умінь і навичок, соціального досвіду, що відповідає новим умовам; між батьками і дітьми, самими батьками та самими дітьми, що проявляється на всіх рівнях складної сімейної системи тощо[4, с.19].

Серед особливо гострих слід вважати протиріччя між потребами сучасної сім'ї (достатні матеріальні умови, можливості самовдосконалення і самореалізації), її правами, передбаченими чинним законодавством, та обов'язками сім'ї (виховання дітей, забезпечення їм умов для повноцінного розвитку та соціалізації); між вимогами до сім'ї з боку суспільства (дотримання сім'єю чинного законодавства, виконання усіх покладених на неї функцій) та реальними умовами їх реалізації у суспільстві.

Виділені протиріччя, які об'єктивно позначаються на життєдіяльності сім'ї, дозволили вітчизняним науковцям і практикам соціальної сфери окреслити основні тенденції, якими відзначається українська сім'я початку ХХІ століття:

- масова нуклеаризація сім'ї, що значною мірою послаблює родинні зв'язки, спонукає до переоцінки досвіду сімейного життя, який має старше покоління;
- зменшення кількісного складу сімей через зниження народжуваності, втрату традицій багатодітності;
- зростання кількості розлучень та незареєстрованих

громадянських шлюбів серед молоді, що стало свідченням недооцінки ролі сім'ї в суспільстві, недостатньої готовності молоді до сімейного життя та батьківства та сприяло збільшенню кількості неповних сімей і позашлюбних дітей;

– орієнтація молоді на західні стандарти життя у шлюбно-сімейних відносинах, що супроводжується відтермінуванням створення сім'ї та народження дитини на більш пізній термін, коли пріоритетом молоді сім'ї стає особистісна самореалізація, прагнення досягти економічної незалежності й т.ін.;

– прагнення молодих сімей до автономності, зменшення їх орієнтації на соціальне оточення [4, с.8];

– погіршення рівня життя значної кількості сімей, що особливо відчутно позначилося на економіці родин, які мають дітей, сприяло появі в Україні нового соціального феномену – дистантних сімей трудових мігрантів тощо.

Як видно з наведених тенденцій, що проявляються як в соціальних, так і психолого-педагогічних умовах родинного виховання, труднощів реалізації зазнають практично усі покладені на сім'ю функції, що, як наслідок, впливає на результативність виховання та специфіку первинної соціалізації дітей у родинному колі. А, отже, це дає можливість дійти висновку, що ланцюгова реакція взаємозалежності та взаємообумовленості усіх сімейних функцій в кінцевому результаті впливає на формування виховного потенціалу сім'ї [1].

Аналіз широкого кола причин, здатних викликати появу серйозних проблем у сім'ї, дозволяє побачити їх взаємозв'язок. Так, зокрема, найбільш типовими на сьогодні є переважно матеріальні труднощі родин, викликані поширенням безробіття, непрацездатністю когось із членів сім'ї, її малозабезпеченістю або інвалідністю, алкоголізмом, наркоманією. Крім того, до кола цих труднощів варто віднести різні види насильства, позбавлення волі одного з членів родини, сімейні конфлікти тощо. У той же час, як свідчить практика, сучасна сім'я знає цілий комплекс проблем, причиною виникнення яких може слугувати й один чинник, який виступає своєрідним «спусковим гачком», що зумовлює цілу ланцюгову реакцію у нагромадженні проблем. Так, наприклад, безробіття когось із членів сім'ї може стати причиною її малозабезпеченості. Це, своєю чергою, може спровокувати пияцтво, яке у подальшому здатне стати вагомим чинником конфліктних ситуацій в сім'ї, проявів насильства у родині і, як наслідок, – безвідповідального батьківства, яке також має свої негативні наслідки – бездоглядність та безпритульність дітей, їх асоціальна поведінка, зміна статусу сім'ї. Саме сімейні проблеми стають причиною появи «дітей вулиці», соціального сирітства. Даний висновок підтверджується цілком реальними статистичними даними аналітичного звіту за дослідженням «Соціальний портрет дітей, які перебувають у стані бродяжництва»: 10% дітей потрапили на вулицю через бідність сімей, які виявилися неспроможними їх утримувати, 38% безпритульних дітей були вигнані на вулицю самими батьками, 8% втекли від фізичного насильства батьків. Соціальний портрет даної категорії дітей доповнюють і такі дані: у 55% дітей матері, залежні від алкоголю, а у 8% матері – наркомани; у 63% алкоголік батько, у 12% – наркозалежний батько; у 16% дітей вулиці алкозалежні інші члени родини, у 4% – наркозалежні інші члени родини [2].

Кількісні і якісні зміни життєдіяльності української сім'ї, викликані новими соціально-економічними умовами в країні, насамперед відбилися на виконанні нею виховної функції,

реалізація якої значно ускладнилась через розширенням суспільства за майновою ознакою, погіршення у значній частині населення матеріальних умов, на плі яких відбувається процес родинного виховання; знецінення моральних, духовних, громадянських ідеалів у суспільстві; через труднощі подолання як зовнішніх протиріч, зумовлених характером відносин між суспільством і сім'єю, так і внутрішніх, викликаних насамперед проблемами внутрішньо-сімейних стосунків [3].

У зв'язку із цим вважаємо за доцільне окреслити ще один чинник, який, на переконання науковців, також зіграв важливу роль у кількісній і якісній зміні життєдіяльності сім'ї, – це прорахунки у сімейній політиці держави. Як відзначається у «Державній доповіді про становище сімей в Україні», довгий час у державі головна увага зверталася виключно на організацію соціальної роботи з неблагополучними сім'ями, і, як наслідок, із поля зору часто випадали сім'ї благополучні, але які, у зв'язку із стрімко змінюваними умовами їх існування (насамперед ризик бідності), вимагали цілеспрямованого проведення профілактичної роботи, підвищення їх виховного потенціалу [4]. Чітко простежувана тенденція зміни ціннісного світу сімей, орієнтація батьків на матеріальне забезпечення за рахунок обмеження проведення часу зі своїми дітьми, послаблення зв'язків між сім'єю і школою, що стає причиною розбалансованості виховних впливів на неповнолітніх, загострення конфліктів між поколіннями через вади налагодження дитячо-батьківських відносин, брак психолого-педагогічних знань серед батьків, що призводить до помилок сімейного виховання – усе це далеко не повний перелік проблем, які впливають із загальної картини життєдіяльності сучасної української сім'ї та її виховної спроможності.

Висновки. Отже, узагальнюючи вищевикладене, доходимо висновку, що забезпечення та реалізація виховної функції сім'ї необхідно розглядати у тісному взаємозв'язку з іншими сімейними функціями, що вимагає на сучасному етапі розвитку українського суспільства подолання окреслених нами зовнішніх і внутрішніх протиріч у функціонуванні сім'ї, шляхами яких повинно бути не тільки загальне покращення умов життєдіяльності сімей, але й системна й систематична соціально-педагогічна робота, спрямована на підвищення виховного потенціалу сім'ї, шляхами реалізації якої мають бути підготовка учнівської молоді до майбутнього сімейного життя й відповідального батьківства та організація психолого-педагогічної просвіти батьківської громадськості.

Література

- Алексеевко Т. Ф. Сімейне виховання : концептуалізація ідей теорії і практики: монографія / Т. Ф. Алексеевко. – К.; Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. – 437 с.
- Аналітичний звіт за дослідженням «Соціальний портрет дітей, які перебувають у стані бродяжництва»: Громадська думка: дослідження, аналіз, висновки. – К.: ДЦССМ, 2002. – 164 с.
- Костів В. Виховний потенціал родини / В. Костів // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 54–59.
- Становище сімей в Україні (за підсумками 2010-2013 років): Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей і стан реалізації державної сімейної політики / Міністерство соціальної політики України, Державний інститут сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2014. – 241 с.

Особливості соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти

Гамаш О.М.

*магістрантка II курсу спеціальності «Соціальна робота»,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

У статті аналізується сучасний стан організації інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами, розглядаються особливості соціально-педагогічної діяльності в умовах функціонування освітнього закладу з інклюзивною формою навчання. Акцентується увага на існуючих труднощах та шляхах їх подолання.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, дитина з особливостями психофізичного розвитку, соціально-педагогічна діяльність, мультидисциплінарна команда, інклюзивно-ресурсний центр.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування та модернізації системи освіти України відбуваються демократичні зміни серед яких значна увага фахівців цієї галузі звертається на забезпечення умов навчання в закладах освіти дітей і молоді з особливостями психофізичного розвитку. В останні роки для вирішення цього надзвичайно важливого завдання зроблено низку необхідних кроків на законодавчому, теоретико-методологічному та організаційно-практичному рівнях. Зокрема, доповнено та удосконалено діюче законодавство в освітній сфері, де сформульовано та доповнено положення про нормативно-правові засади функціонування інклюзивної освіти; визначено функціональні обов'язки членів мультидисциплінарної команди фахівців, які відповідають за створення належного інклюзивного освітнього середовища (практичний психолог, соціальний педагог, спеціальний педагог та ін.); до штату фахівців закладів з інклюзивною формою навчання запроваджено посади асистента вчителя та асистента дитини з особливими освітніми потребами тощо.

Важливим кроком у запровадженні інклюзивної освіти стала Постанова Кабінету Міністрів України (№ 545 від 12.07.2017 р.), якою затверджено «Положення про інклюзивно-ресурсний центр» та окреслено завдання його діяльності: надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладів дошкільної, загальної середньої, професійної освіти, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти дітьми з особливими освітніми потребами; ознайомлення батьків дитини з висновком про комплексну оцінку, умовами навчання та надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг дитині; надання таких послуг дітям з особливими освітніми потребами у формі індивідуальних та групових занять; моніторинг динаміки розвитку дитини й участь у командах психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої та дошкільної освіти; здійснення інформаційно-просвітницької діяльності шляхом проведення конференцій, круглих столів, семінарів, тренінгів, майстер-класів з питань інклюзивного навчання та ін. [4, с. 40 – 41]. Інклюзивно-ресурсні центри стали осередками методичної допомоги фахівцям, які працюють в умовах інклюзивної освіти та батькам,

котрі виховують дітей з особливими потребами. Міністерством освіти і науки України розроблено і затверджено кваліфікаційні характеристики фахівців: «Кваліфікаційна характеристика соціального педагога по роботі з дітьми з особливими потребами» (2007 р.) та «Кваліфікаційна характеристика асистента вчителя» (2017 р.). Всі перелічені заходи спрямовані на успішне вирішення проблеми інклюзивної освіти в нашій державі. Однак, сучасний стан її організації свідчить про існування низки нерозв'язаних проблем і труднощів, які потребують подальших зусиль та творчих пошуків педагогів.

Стан дослідження проблеми. Слід відзначити, що на теоретичному рівні в умовах сьогодення активно здійснюються дослідження питань організації інклюзивного навчання в закладах освіти різного рівня, забезпечення соціально-педагогічного супроводу цього процесу. Актуальним аспектам здійснення інклюзивної освіти присвячують свої наукові розвідки О. Броварська, Ю. Волчелюк, В. Засенко, А. Колупаєва С. Миронова, Ю. Найда, Н. Софій, Л. Савчук, Т. Сак, А. Шевцов та інші дослідники.

Зокрема науковці аналізують проблеми розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти (О. Рассказова); особливості підготовки соціальних педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у середовищі загальноосвітнього навчального закладу та до виховної роботи в закладах інклюзивного навчання (О. Ворощук, Л. Міщик); організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (А. Колупаєва, Ю. Найда, М. Порошенко, Н. Софій) тощо. Низка питань потребує подальшого поглибленого та різноаспектного розгляду.

Виклад основного матеріалу. Серед проблем, які обговорюються фахівцями з інклюзивної освіти особливу увагу привертають питання створення сприятливого інклюзивного середовища. Дослідники і практики інклюзивної освіти ведуть пошук найбільш ефективних технологій здійснення інклюзивного навчання, чіткого розподілу функцій діяльності осіб, залучених до цього процесу, визначення найбільш доцільних методів і форм спільної діяльності в системі учитель – дитина – соціальний педагог – практичний психолог – спеціальний педагог – асистент учителя – батьки.

Одним із першочергових завдань є забезпечення архітектурної доступності усіх закладів середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, підготовка та видання навчально-методичної літератури, забезпечення педагогів і учнів спеціальними аудіо-візуальними та іншими технічними засобами навчання, наочними посібниками тощо.

Наголосимо, що особливістю здійснення інклюзивного навчання є необхідність забезпечення належного психолого-педагогічного супроводу кожної дитини, яка має особливості психофізичного розвитку. У цьому процесі, на наше переконання, особлива, ключова роль повинна належати соціальному педагогу. Він має забезпечити попередження виникнення у дитини проблем; надання їй допомоги у навчанні, вихованні та розвитку, а також необхідну психолого-педагогічну допомогу та консультивання батьків дитини з особливостями психофізичного розвитку. Соціальний педагог у вирішенні цих завдань діє не одноосібно, а має виступити координатором зусиль усіх учасників процесу освітньої інклюзії.

Ми поділяємо дослідницьку позицію О. Рассказової яка полягає у тому, що за своїм професійним призначенням та рівнем компетентності соціальний педагог має виступати провідним суб'єктом розвитку соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти, здатним об'єднати зусилля фахівців, батьків, учнів, їхнього оточення, громади для створення позитивного внутрішньо- та зовнішньо шкільного середовища [5, с. 229].

Враховуючи необхідність виконання такої професійної функції, принципово важливими для соціального педагога є такі професійно-особистісні якості як толерантність, емпатія, милосердя, професійна компетентність (комунікативна, виховна, дидактична, методична, організаторська), уміння працювати в команді тощо.

На формування таких якостей має спрямовуватись навчальний процес у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх соціальних педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Цим завданням мають бути підпорядковані зміст,

форми, методи, технології професійної підготовки, навчальна та виробнича практики, проектна і волонтерська діяльність студентів.

Висновок. Підсумовуючи відзначимо, що інклюзивна освіта в Україні набуває все більшого поширення в освітньо-виховних закладах різного рівня. Щороку відкриваються нові інклюзивні класи, збільшується кількість дітей з особливими потребами, яким надаються освітні послуги в умовах закладів загальної середньої освіти. Педагогічні колективи працюють над поліпшенням освітнього інклюзивного середовища, підвищенням власної професійної компетентності. Одночасно залишається низка нерозв'язаних проблем, які стосуються належного забезпечення відповідним навчальним обладнанням, недостатньої кількості професійно підготовлених фахівців, забезпечення архітектурної доступності до освітніх закладів, застосування інноваційних технологій інклюзивної освіти.

Література:

- Ворошук О.Д. Підготовка соціальних педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими потребами у середовищі загальноосвітнього навчального закладу / О.Д. Ворошук // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. Випуск 27, 2016. – С. 61 – 71.
- Концепція розвитку інклюзивної освіти // Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firstedu.org.ua/index.php>
- Міщик Л.І. Основні аспекти підготовки соціальних педагогів до організації виховної роботи в закладах інклюзивного навчання / Л.І. Міщик // Наукові записки НДУ імені М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2014. – №2. – С. 190 – 194.
- Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ, 2018. – 252 с.
- Рассказова О.І. Розвиток соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: теорія та технологія: монографія / О.І. Рассказова. Х.: ФОП Шейніна О.В., 2012. – 468 с.

Особливості формування ґрунтознавчих понять у процесі навчання фізичної географії учнів

Дудка І.Г.

кандидат педагогічних наук, старший викладач

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

У статті здійснено аналіз особливостей формування системи ґрунтознавчих понять у процесі навчання фізичної географії учнів. Обґрунтовано актуальність дослідження формування предметних компетентностей учнів, що сприятиме удосконаленню змісту і структури шкільної географічної освіти, оскільки ґрунтознавчі поняття є фундаментальною основою для розуміння учнями явищ і процесів географічної оболонки.

Зазначено, що вивчення ґрунтознавчого навчального матеріалу у шкільному курсі географії є важливою складовою формування світогляду учнів, умовою набуття практичних умінь і навичок, засобом виховання любові до рідного краю, основою формування ґрунтознавчих компетентностей. Зміст поняття «ґрунтознавча компетентність учнів» у дослідженні визначається як комплексне утворення, що виникає на базі поєднання системи отриманих ґрунтознавчих знань, умінь, навичок, сформованих особистісних цінностей учнів і забезпечує готовність до раціональної діяльності у навколишньому середовищі, сформовану на основі власного практичного досвіду. Тобто, знання про загальні географічні закономірності, взаємозв'язки компонентів природи і ґрунтознавчий навчальний матеріал учні повинні засвоювати на основі особистих спостережень на місцевості, практичних робіт, дослідницької діяльності.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що зміст навчального матеріалу із питань ґрунтознавства доцільно доповнити такими модулями й темами, які найповніше сприятимуть формуванню світоглядного розуміння природи Землі, географічної картини світу, оскільки вивчення ґрунтознавчого навчального матеріалу у шкільному курсі фізичної географії є важливою складовою формування світогляду учнів, умовою набуття практичних умінь і навичок, засобом виховання любові до рідного краю, основою формування системи ґрунтознавчих понять в учнів.

Ключові слова: предметні компетентності, вчитель географії, навчальна програма з географії, учні, освітній процес, ґрунтознавча компетентність учнів.

Peculiarities of soil science concepts formation in the process of teaching physical geography for students

The article analyzes the peculiarities of soil science concepts formation in the process of teaching physical geography for students. The relevance of the research of students' object competencies formation is reasoned, that will contribute to the improvement of the content and structure of school geographical education, since the soil science concept is a fundamental basis for students to understand the phenomena and processes of the geographical shell.

It is stated that studying of soil science educational material in the school course of geography is an important component of students' world view formation, a condition for acquiring practical skills, a means of cultivating love for their native land, the basis for the formation of soil science competences. The content of the concept "soil competency of students" in the study is defined as a complex formation that arises on the basis of system combination of acquired soil science knowledge, skills, experience, formed personal values of students and provides readiness for rational activity in the environment on the basis of their own practical experience. That is, students should acquire knowledge of general geographical patterns, interconnections of nature components and soil-based educational material on the basis of personal observations on the locality, practical work, exploratory activity.

In terms of scientific sources analysis, it is found out that the content of educational material on soil science is advisable to supplement with such modules and topics that will most fully contribute to the formation of worldview understanding of the Earth nature, the geographical world picture, since the study of soil science educational material in student course of physical geography is an important condition for practical skills acquisition, a means of nurturing love for their native land, the basis of soil science system concepts formation for students.

Keywords: object competences, geography teacher, geography curriculum document, students, educational process, students' soil science competence.

Постановка проблеми. В умовах перебудови в усіх сферах суспільного життя значно зростають вимоги до підготовки випускників школи, здатних самостійно вирішувати важливі завдання, бути соціально активними, усвідомлювати події, критично мислити. До ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для її успішної життєдіяльності входять: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність,

компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя, культурна компетентність, підприємовість та фінансова грамотність [8].

Трансформація освітнього простору України сприяє удосконаленню змісту і структури шкільної географічної освіти. Аналіз нормативних документів, зокрема Державного стандарту базової і повної загальної освіти свідчить, що географічна освіта має бути спрямована на формування в учнів комплексного, просторового, соціально орієнтованого знання про планету Земля у результаті застосування краєзнавчого, регіонального і планетарного підходів та усвідомлення цілісного географічного образу своєї країни. Водночас підкреслено пріоритетність компетентнісного, особистісно зорієнтованого і діяльнісного підходів до змісту освіти.

Отже, у сучасних умовах проблема формування географічних понять, як складової ключових компетентностей, набуває особливого значення. Зважаючи на те, що ґрунтознавчі поняття є фундаментальною основою для розуміння учнями явищ і процесів географічної оболонки, обрана тематика дослідження є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що у зміст освіти вносяться зміни, які спрямовані на створення підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні учнями необхідних компетентностей. Так, більшість учених у своїх дослідженнях спрямовують увагу на потребу визначення, відбору та ґрунтової ідентифікації обмеженого набору компетентностей, які є найбільш важливими, інтегрованими, основними [6].

Загальні теоретичні положення щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті розглядаються в роботах Н. Бібік [1], О. Пометун [12], О. Овчарук [10], О. Браславської [2], Л. Паламарчук [11], В. Обозного [9], О. Топузова [4], С. Тросяк [15] та інших. Питання змісту та організації шкільної географічної освіти на основі компетентнісного підходу, формування географічних компетенцій учнів досліджують Т. Гільберг [3], Т. Назаренко [7]. Окремі питання методики формування предметних компетенцій учнів вивчаються у працях І. Родигіної [13] та інших.

Аналіз результатів напрацювань учених засвідчує, що в основі концепції компетентності лежить ідея виховання компетентної людини й працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, але й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання, й бере на себе відповідальність за власну діяльність [14].

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметні компетентності у Державному стандарті освіти визначають як освоєні учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної з набуттям нового знання, його перетворенням і застосуванням. Слід відмітити, що під компетентністю розуміється ряд питань, в якому особистість володіє пізнанням досвідом, що дозволяє їй бути успішною у власній життєдіяльності, саме компетентнісний підхід зумовлює чітку орієнтацію на майбутнє, що виявляється в можливостях побудови самоосвіти з урахуванням успішності в особистій та майбутній професійній діяльності [5].

Вивчення ґрунтознавчого навчального матеріалу у шкільному курсі географії є важливою складовою формування світогляду учнів, умовою набуття практичних умінь і навичок, засобом виховання любові до рідного краю, основою формування ґрунтознавчих компетентностей. Зміст поняття «ґрунтознавча компетентність учнів» у дослідженні визначається як комплексне утворення, що виникає на базі поєднання системи отриманих ґрунтознавчих знань, умінь, навичок, сформованих особистісних цінностей учнів і забезпечує готовність до раціональної діяльності у навколишньому середовищі, сформовану на основі власного практичного досвіду.

У курсі «Природознавство» у п'ятому класі учні здійсню-

ють пізнання основ ґрунтознавства. За темою «Ґрунт, його значення. Утворення ґрунту», учні повинні ознайомитися із поняттям «ґрунт», зрозуміти, що ґрунт – це особливе природне тіло, навчитися визначити його склад і властивості, оцінювати роль організмів у ґрунтоутворенні та значення ґрунту для живих організмів. При цьому вчитель географії виховує в учнів любов до рідної землі, природи, розвиває екологічну культуру, формує цінності щодо збереження й охорони навколишнього середовища.

При вивченні учнями курсу «Загальна географія» відбувається опанування географічного навчального матеріалу, щодо властивостей ґрунтів та особливостей впливу господарської діяльності людини на ґрунтовий покрив. Відповідно, за результатами навчально-пізнавальної діяльності учні повинні розвивати вміння працювати в групі над географічними дослідженнями та проектами на засадах співробітництва, оцінювати наслідки діяльності людини щодо природного середовища, використовувати способи діяльності та моделі поведінки, які задовольняють власні інтереси та не порушують права інших громадян, брати участь у активній природоохоронній роботі своєї місцевості.

Навчальний курс географії «Материка та океани» спрямовано на опанування учнями географічного навчального матеріалу, щодо зміни типів ґрунтів планети Земля за материками. Результатом навчально-пізнавальної діяльності учнів повинно стати вміння оцінювати наслідки впливу людини на ґрунти та їх родючість на території материка; робити висновки про основні напрями господарського використання ґрунтів; оцінювати вплив господарської діяльності людини на якість та родючість ґрунтів.

У процесі вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення» в учнів відбувається формування геокомпетентностей, оволодіння основними географічними уявленнями та поняттями, набуття умінь роботи з різноманітними інформаційними джерелами. Вивчення географії у 8 класі спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувати знання про природу та населення країни, свого регіону, виховати повагу до українського народу, його культури.

Аналіз змісту навчальної програми із окресленого курсу географії свідчить, що у третьому розділі «Природні умови і ресурси України» у темі «Ґрунти та ґрунтові ресурси» розглядаються умови ґрунтоутворення, структура ґрунту, ґрунтові горизонти, родючість, основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення, ґрунтові ресурси України, ґрунти своєї місцевості, зміни ґрунтів у результаті господарської діяльності людини, заходи з раціонального використання й охорони ґрунтових ресурсів. За результатами навчально-пізнавальної діяльності учні повинні називати основні чинники ґрунтоутворення та типи ґрунтів, пояснювати умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів, характеризувати ґрунтові ресурси України, аналізувати карту ґрунтів України, робити висновки щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах, визначити вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність, оцінювати заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів, називати і розуміти необхідність раціонального використання й охорони ґрунтів. Обов'язковою для виконання є практична робота «Порівняльний аналіз різних типів ґрунтів на території України» та дослідження впливу людини на родючість ґрунтів своєї місцевості.

Отже, у результаті аналізу навчальної програми шкільного курсу з фізичної географії було виявлено, що в окремих темах ґрунтознавчий матеріал не в повній мірі відповідає вимогам наскрізних змістових ліній. Тому зміст навчального матеріалу із питань ґрунтознавства доцільно доповнити такими модулями й темами, які найповніше сприятимуть формуванню світоглядного розуміння природи Землі, географічної картини світу. Водночас, знання про загальні географічні закономірності, взаємозв'язки компонентів природи і ґрунтознавчий навчальний матеріал учні повинні засвоювати на

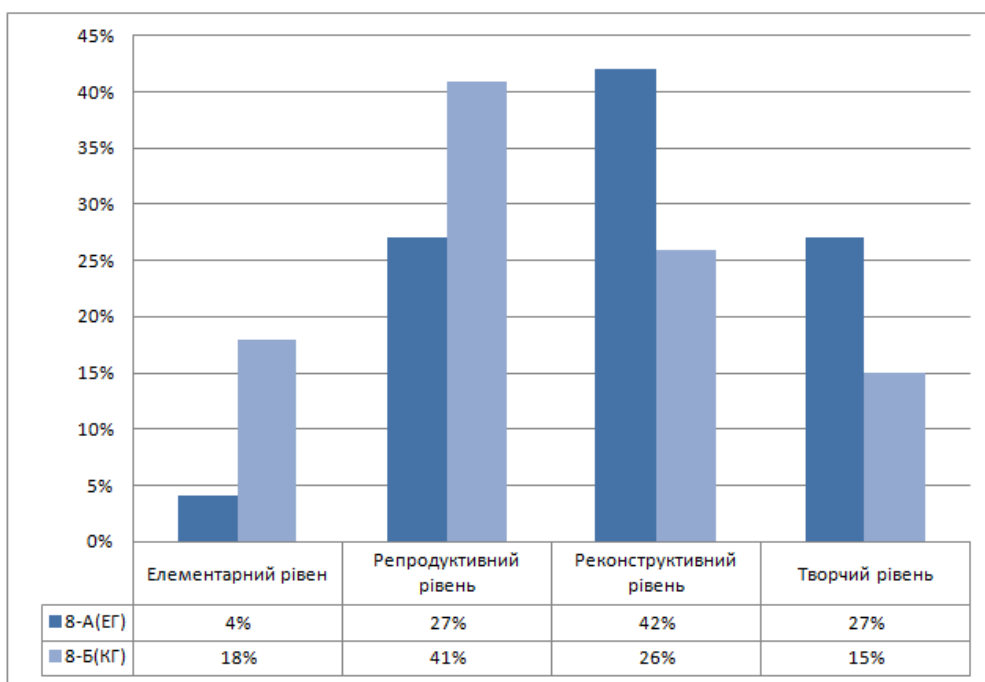

Рисунок 1. Динаміка рівнів ґрунтознавчої компетентності учнів восьмого класу

основі особистих спостережень на місцевості, практичних робіт, дослідницької діяльності.

Формування в учнів ґрунтознавчих понять має певну послідовність. Насамперед учитель географії повинен вмотивувати навчально-пізнавальну діяльність учнів і конкретизувати завдання, що стоять перед ними. Важливе місце у формуванні системи ґрунтознавчих понять займає визначення основних властивостей, структури, внутрішніх і зовнішніх зв'язків ґрунтознавчих об'єктів, які утворюють суть поняття. Для забезпечення чуттєвого сприйняття учнями ґрунтознавчих об'єктів, процесів і явищ доцільно застосовувати вербальні й ілюстративно-демонстраційні прийоми навчання.

Наступним етапом формування ґрунтознавчих знань в учнів є організація інтелектуальної діяльності учнів з виокремлення та зіставлення істотних ознак ґрунтознавчих об'єктів, вивчення їхньої структури тощо. У зв'язку з цим, доцільним є порівняння учнями ознак та властивостей, запропонованих учителем, ґрунтознавчих об'єктів, процесів і явищ з виявленням їх найсуттєвіших особливостей. На цьому етапі рекомендовано спрямовувати навчальну діяльність учнів на розвиток понятійного апарату на основі встановлення учнями взаємозв'язків між попередньо засвоєними ґрунтознавчими поняттями, тобто формувати системні знання.

Важливою складовою формування ґрунтознавчих компетентностей учнів є навчальна діяльність, яка спрямована на дослідження ґрунтів. Наприклад, морфологічний опис ґрунтового профілю. Зокрема, хід роботи передбачає підготовчий, основний та камеральний етапи.

На підготовчому етапі учні на робочих ґрунтових картах позначають точки, де беруть зразки ґрунту. Так, одна проба ґрунту має припадати не більше як на 6-8 га площі. Проби ґрунтів беруть на відстані 200-250 м. від доріг, господарств чи лісосмуг. Для складання карти ґрунтів у польових умовах учням треба мати топографічну основу місцевості. Наступний етап передбачає визначення топографічної прив'язки місця, де беруться зразки ґрунту та заповнення відповідного протоколу, де вказується дата, виконавець роботи, розташування розрізу на ділянці для спостережень, відстань від природних меж (ярки, лісозахисні смуги, ями, дороги, будівлі тощо), елементи рельєфу, характер поверхні ґрунту та сільськогосподарської культури. Подальші дії учнів повинні бути спрямовані на взяття проб ґрунту. Учні виймають проби ґрунту шупом. Щоб узяти пробу шупом,

учні знаходять на полі відповідну точку і радіально на відстані 150-200 метрів через кожні 4-5 метрів беруть пробу. Завершальним етапом є камеральний. Матеріали польових досліджень дають можливість учням нанести дані про основні типи ґрунтів на карту.

Для характеристики рівнів ґрунтознавчої компетентності учнів, на основі аналізу рівнів навчальних досягнень було розроблено критерії. Кожен окремий критерій може мати систему показників, які піддаються спостереженню й виступають як характерні, інтенсивні, якісні ознаки виявлення критерію.

Відтак, під критерієм ґрунтознавчої компетентності учнів розуміємо ознаку, на основі якої відбувається оцінка, визначення та класифікація якостей, якими повинен володіти учень. Система критеріїв сформованості ґрунтознавчої компетентності учнів передбачає визначення показників, на основі яких оцінювався рівень її сформованості. Було визначено наступні критерії: когнітивний, діяльнісний, мотиваційний.

Когнітивний критерій відображає повноту й дієвість знань у процесі виконання завдань щодо опису ґрунтів та їх типів, рівень володіння відповідними знаннями. Діяльнісний критерій забезпечує об'єктивну оцінку рівня володіння ґрунтознавчими знаннями, вміннями і навичками. Мотиваційний критерій дозволяє виявляти здатність і готовність до отримання та застосування сукупності ґрунтознавчих знань, умінь і навичок у навчальній діяльності. Такі критерії дали можливість визначити рівні ґрунтознавчої компетентності: елементарний, репродуктивний, реконструктивний та творчий.

Елементарний рівень характеризується частковим описом процесів вологообміну, енергообміну, обміну мінеральних речовин, що відбуваються у ґрунті на основі емоційного сприйняття без відповідного розуміння взаємозв'язків між ними. Учень наводить приклади типів ґрунтів. Спостерігається часткове розуміння учнями провідних понять, узагальнень ґрунтознавчих понять. Аналіз і пояснення учнями особливостей етапів та чинників ґрунтоутворення є нечіткими.

Репродуктивний рівень визначається частковою здатністю учнів характеризувати закономірності територіального розподілу типів ґрунтів. Розкриття учнями цього рівня географічних понять і закономірностей є частковим і нечітким. Характерним є відтворення ними значної частини вивченого

матеріалу відповідно до його викладу у джерелах географічної інформації. Спостерігається теоретичне осмислення та аналіз окремих фактів і географічних явищ, виконання частково-пошукових практичних дій у типових ситуаціях, порівняння особливостей основних типів ґрунтів України за їх генетичними горизонтами.

Реконструктивний рівень характеризується здатністю учнів усвідомлювати сутність взаємозв'язків між компонентами ґрунту, пояснюючи їх на основі географічних закономірностей. Спостерігається логічне відтворення ними засвоєного матеріалу, ґрунтовне розуміння взаємозв'язків між природним та людським середовищем, його змінами в умовах суспільного розвитку. Учень оцінює вплив людини на ґрунти у своїй місцевості та визначає значення знань про ґрунти для життєдіяльності людини.

Творчий рівень визначається володінням учнями глибокими географічними знаннями в межах навчальної програми, аргументацією власного ставлення до різних позицій щодо об'єкта вивчення, творчим використанням ґрунтознавчої інформації. У них спостерігається уміння розрізняти позитивні й негативні наслідки впливу людської діяльності та сільського господарства на ґрунти своєї місцевості; виявляти порушення природної рівноваги та пропонувати шляхи їх усунення; фіксується вміння складати опис ґрунтів своєї місцевості. Учні цього рівня беруть участь у дослідницькій експериментальній діяльності.

За результатами показників діаграми (рис. 1) відмітимо що, на елементарному рівні у ЕГ знаходиться 1 учень (4%), у той час як в КГ – 5 учнів (18%); на репродуктивному рівні в ЕГ – 7 учнів (27%), а в КГ – 11 учнів (41%); на реконструктивному рівні у ЕГ – 11 учнів (42%), у той час як в КГ – 7 учнів (26%); творчий рівень показали в ЕГ 7 учнів (27%), а в КГ 4 учнів (15%).

Висновки. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що предметні географічні компетентності учнів є важливими у сучасному глобалізованому світі, оскільки дозволяють формувати комплексний погляд на світ, визначати просторові зв'язки між його компонентами, давати оцінку та висловлювати власне ставлення до проблем сьогодення. В основі предметних географічних компетентностей лежать географічні знання, вміння та навички.

У результаті аналізу навчальної програми шкільного курсу з географії було виявлено, що в окремих темах ґрунтознавчий матеріал не в повній мірі відповідає вимогам наскрізних змістових ліній. Тому зміст навчального матеріалу із питань ґрунтознавства доцільно доповнити такими модулями й темами, які найповніше сприятимуть формуванню світоглядного розуміння природи Землі, географічної картини світу, оскільки вивчення ґрунтознавчого навчального матеріалу у шкільному курсі фізичної географії є важливою складовою формування світогляду учнів, умовою набуття практичних умінь і навичок, засобом виховання любові до рідного краю, основою формування системи ґрунтознавчих понять у учнів.

Література

- Бібік Н. М. Врахування пізнавальних інтересів учнів у підручничотворення // Підручник XXI століття. 2003. – № 1-4. С. 48-52.
- Браславська О. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичних компетентностей для роботи майбутнього вчителя географії / О. Браславська, Л. Покась // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2015. № 11. С. 66-73.
- Гільберг Т. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії // Географія та основи економіки в школі. 2009. № 4. С. 7-10.
- Дидактика географії: монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. Київ.: Ніка-Центр, 2013. – 570 с.
- Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод. посіб. / ред.-упорядн. І. Г. Єрмаков. Запоріжжя.: ЦентрІон, 2005. – 640 с.
- Міхєєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'я зміцнювальних технологій. Автореф. дис... д-ра пед. наук. Тернопіль, 2016. 40 с.
- Назаренко І. І. Ґрунтознавство з основами геології / І. І. Назаренко, С. М. Польчина, В. А. Нікорич. Чернівці.: Книги – XXI, 2004 – 400 с.
- Нова українська школа: основи стандарту освіти. Львів, 2017. 12 с.
- Обозний В. В. Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя. дис... д-ра пед. наук. Київ, 2001. 522 с.
- Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І. С.», 2004. С. 6-16.
- Паламарчук Л. Б. Формування соціокультурної компетентності учнів засобами шкільних курсів географії // Наукові записки. 2005. № 14. С. 49-51.
- Пометун О. І. Практика реалізації компетентнісного підходу в суспільствознавчих дисциплінах / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І. С.», 2004. 112 с.
- Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків.: Основа, 2005. – 96 с.
- Тараненко І. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід Європейських країн / І. Тараненко, І. Єрмакова // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві. К.: «Контекст», 2000. С. 127-132.
- Тросюк С. Д. Формування предметної компетентності з географії України в учнів основної школи. Автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 2014. 20 с.

Формування готовності майбутніх учителів до розвитку ключових компетентностей молодших школярів за допомогою візуальних засобів навчання

Блудова Юлія Олександрівна*, Ревенко Вікторія Олександрівна**

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього

менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

**Здобувач вищої освіти психолого-педагогічного факультету Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Ключові слова: майбутній вчитель, ключові компетентності, візуальні засоби навчання

Keywords: future teacher, key competences, visual aids

Відмінною рисою сучасного суспільства є те, що його науково-технічний і економічний потенціал, конкурентоспроможність держави на міжнародній арені, якість життя визначаються новим видом національного ресурсу – інтелектуальним, у відтворенні й примноженні якого ключову й безперервно зростаючу роль відіграє освіта. Саме тому подальший розвиток системи освіти, визначення перспектив, цілей та основних завдань у цій сфері належить до пріоритетних напрямів державної політики.

Освіта – є стратегічним ресурсом соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, що сприяє поліпшенню добробуту людей, забезпеченню національних інтересів, зміцненню міжнародного авторитету й іміджу нашої держави. На загальнодержавному рівні процеси розвитку системи освіти знайшли відображення в Законі України «Про освіту», Законі України «Про вищу освіту», розпорядженні КМУ України від «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». Вищезазначені державні документи визначають необхідність створення такої інноваційної системи національної освіти, яка здатна забезпечити різноманітні освітні потреби особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями та запитам суспільства.

Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності школярів, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства [3].

Сучасні діти значно відрізняються від попередніх поколінь. Тому школа має бути для них не менш сучасною. Зміст освіти та її методики мають бути наближені до практичного застосування в житті. Державний стандарт початкової освіти

який передбачає відхід від суто знанцевої школи до школи компетентностей. Також новий Держстандарт передбачає розвиток в школі не лише когнітивного інтелекту, а й емоційного (вміння керувати емоціями, розуміти свої та емоції інших, вміння співпрацювати в команді тощо). Основні труднощі для будь-якого вчителя, який прагне реалізувати на своїх уроках компетентнісний підхід, вибір відповідних технологічних інструментів: форм, методів навчання, завдань, вправ. З цією метою пропонується розширення діапазону організаційних форм, способів навчальної взаємодії, з огляду на формування способу дій, що передбачає залучення учнів до практичної діяльності [4].

Метою Національної стратегії розвитку освіти на період до 2021 року – є забезпечити системне підвищення якості освіти на інноваційній основі. Для досягнення поставленої мети слід проводити ґрунтовні психолого-педагогічні дослідження, що зорієнтовані на обґрунтування й розробку таких підходів до освіти, які інтегрують продуктивні педагогічні ідеї з потужним освітнім потенціалом сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечуючи ефективність освітнього процесу [2].

Сьогодні особливої уваги заслуговують питання інтенсифікації освітнього процесу, які ґрунтуються на тому, щоб за найменших витрат часу дати необхідну кількість інформації, добитися її якісного засвоєння, формувати ключові компетентності, що допоможуть здобувачу освіти вільно почуватися в інформаційному просторі, в колективі, раціонально користуватися ними у своїй діяльності.

Педагогічні основи інтенсифікації освітнього процесу досліджувались у роботах С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Беспалька, З. Васильєвої та інших. Теоретичні основи візуалізації навчальної інформації відображені в працях О. Асмолова, Ф. Бартлетта, А. Вербицького, В. Давидова, П. Ерднієва, З. Калмикової та інших.

Динамічність сучасного світу, неухильне зростання потужності інформаційних потоків, надвисокі темпи науково-технічного прогресу суттєво впливають на освітній процес, позначаючись, перш за все, на збільшенні обсягу й ускладненні навчального матеріалу, який мають засвоїти здобувачі

освіти. Вимоги до якості освіти наштовхуються на обмеженість реальних можливостей людини щодо сприйняття, усвідомлення, засвоєння великого обсягу навчальної інформації. У таких умовах традиційні методи навчання втрачають свою дієвість, і це актуалізує проблему пошуку нових інструментів підтримки навчально-пізнавальної діяльності, які б надали змогу інтенсифікувати освітній процес. Одним із перспективних напрямів вирішення окресленої проблеми є застосування технологій візуалізації [1].

Аналіз дослідження цього питання в педагогічній теорії та стану практики дозволив сформулювати низку суперечностей між: потребою суспільства та держави в педагогах, які володіють високим рівнем професійної компетентності та недостатнім рівнем готовності майбутніх учителів початкових класів до використання візуальних засобів навчання; традиційними підходами до професійної підготовки студентів педагогічних закладів освіти і необхідністю використання під час навчання сучасних методів і технологій, що сприяють формуванню їхньої професійної компетентності.

В останні десятиліття в області передачі візуальної інформації сталися майже революційні зміни: колосально зросли обсяг і кількість переданої інформації, склалися нові форми унаочнення даних, а також способи їх передачі. Тому часто залежно від виду та змісту навчальної інформації мають використовуватись прийоми її ущільнення або покрокового розгортання, які базуються на застосуванні різноманітних візуальних засобів навчання.

Література:

- Плющ Ю.О. Кейс-технологія в початковій школі. Порадник для вчителя. – Х.: Вид. група «Основа», 2019. – 127с.
- Пономарьова Г.Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика: монографія / Г.Ф. Пономарьова. – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – с. 547.
- Рапуто А.Г. Визуализация как неотъемлемая составляющая процесса обучения преподавателей / А.Г. Рапуто // Международный журнал экспериментального образования. – 2010. – №5. – С. 138– 141.
- Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчасмо з радістю. – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 144с.